

Hange „ Vabatahtlike kaasamismudeli rakendamine hoolekandesüsteemis“
Elluviimine 31.08.2021- 30.10.2023

LÕPPRAPORT

Hanke teostaja: Eesti Külaliikumine Kodukant

**Vabatahtlik
SELTSILINE**

Sisukord

Mõisted	4
Kokkuvõte	5
1. Lõppraporti eesmärk ja taust.....	9
2. Koostöömudeli rakendamise kirjeldus.....	10
2.1 Koostöömudeli rakendamise üleriigiline tasand.....	10
2.1.1 Üldine juhtimine, struktuur ja partnerlus	10
2.1.2 Vabatahtlike seltsiliste värbamine	11
2.1.3 Seltsiliste ettevalmistus, sh. seltsiliste juhendmaterjalide väljatöötamine	12
2.1.4 Teavitustöö ja ühtse kuvandi loomine	13
2.2. Koostöömudeli rakendamise piirkondlik tasand	14
2.2.1 Piirkonnad ja piirkondliku seltsiliste koordinaatori töö kirjeldus	14
2.2.2 Omavalitsuste kaasatus piirkondades.....	17
2.2.3 Hoolekandetasutuste kaasamine piirkondades	19
2.3 Koostöömudeli rakendamise kogukondlik tasand	22
2.3.1 Kogukondlikud koostööpartnerid	22
2.3.2 Kogukonnamudeli väljatöötamine eakate kaasamiseks ja testimine kogukondadega	23
3. Andmete kogumine ja analüüs	26
3.1 Ülevaade andmete kogumisest ja analüüs	26
3.2 Analüüs abivajaja vaatest.....	29
3.2.1 Abivajaja profiil	29
3.2.2 Abivajajatele osutatud tegevuste kirjeldus.....	31
3.2.3 Tegevuste tulemused, abivajaja rahulolu	41
3.3 Analüüs vabatahtlike vaatest	44
3.3.1 Vabatahtliku profiil	44
3.3.2 Vabatahtliku ootused ja hinnang oma kogemusele projektis	46
3.3.3 Vabatahtliku seltsilise tegevuse mõju vabatahtliku vaatest.....	47
3.3.4 Vabatahtliku tegevuse käigus kogetud probleemid	52

3.3.5. Vabatahtliku ootused toetusele ja ettepanekud	54
4. Vabatahtlike seltsiliste koostöömudeli arendustegevused	58
4.1 MTÜ Vabatahtlikud seltsilised asutamine	58
4.2 Kestlikkusele suunatud tegevused – seltsiliste liikumise teenusedisain	58
4.3 Koolitajate koolitus	59
5. Järeldused ja ettepanekud	61
6. Edasised tegevused	65
Lisa 1. Vabatahtlike seltsiliste sissejuhatav koolituskava	66
Lisa 2. Kogukonna teejuhis töös eakatega	66
Lisa 3. Omavalitsuste rahuloluküsitluse kokkuvõte	66
Lisa 4. Hoolekandeametite rahuloluküsitluse kokkuvõte	66
Lisa 5. Abivajaja vaheküsitlus	66
Lisa 6. Abivajaja lõpuküsitlus	66
Lisa 7. Vabatahtlike fookusgrupi poolstruktureeritud küsitlus	66
Lisa 8. Vabatahtlike lõpuküsitlus	66
Lisa 9. Seltsiliste koolitusprogramm edasiste koolituste pakkumiseks	66
Lisa 10. Seltsiliste tegevuse jätkusuutlikkuse teenusedisaini analüüs	66

Mõisted

Vabatahtlik tegevus on eraisiku poolt vaba tahte alusel tehtav tegevus kellegi teise või laiemalt ühiskonna hüvanguks, ilma materiaalselt tasu saamata.

Vabatahtlik seltsiline on vabatahtlik, kes pakub inimesele vabatahtlikuna seltsi kas tema kodus, hooldekodus või haiglas vm hoolekandeesutuses. Seltsilise tegevuse sisuks võib olla klassikaline seltsi pakkumine vestluse näol, lisaks ühine tegevus nagu saatmine jalutuskäigul, poodi, arsti juurde jne, samuti abistamine kodustes toimingutes. Vabatahtlik seltsiline tegutseb väljaspool oma kodu ja perekonda.

Abivajaja on käesolevas projektis eakas (vanuses 65+) või täisealine erivajadusega inimene. Hanke jooksul lisandusid sihtgrupina ka Ukraina sõjapõgenikud. Raportis on kasutatud ka mõistet “**klient**”. Ettepanek - tulevikus seltsiliste kontekstis kasutada abivajaja asemel mõistet “seltsi vajav inimene”.

Sotsiaalpartner on käesolevas projektis omavalitsus, hoolekandeesutus, vabaühendus ja kogukond jt. võimalikud koostööpartnerid, kellega koostöös vabatahtlike seltsiliste mudelit rakendatakse ning kes aitavad oma võrgustike kaudu levitada tegevuse kohta infot. Sotsiaalpartner võib olla ka vabatahtlike kaasaja rollis.

Vabatahtlike seltsiliste piirkondlik koordinaator kui **piirkonna koordineerija** (tekstis kasutatud ka “koordinaator”) on piirkonnas (milleks enamasti on maakond) vabatahtlike kaasamise ja tegevuse koordineerimisega tegelev palgaline inimene.

Kliendipäevik (projektidokumentatsioonis nimetatud klienditoimikuks) on sisult päevik, kuhu vabatahtlik kandis sisse külastuste kuupäeva, kestuse ja tegevuse sisu. Ühtlasi kajastavad sissekanded kliendi vajadusi ja üldandmeid.

Kokkuvõte

Projekti „Vabatahtlike kaasamise koostöömudeli rakendamine hoolekandesüsteemis” viis ellu Eesti Külaliikumine Kodukant ajavahemikus 31.08.2021-31.10.2023. Projekti tellis sotsiaalministeerium ja rahastas Euroopa Sotsiaalfond. Koostöömudel töötati välja 2018-2020 sotsiaalministeeriumi hanke “Vabatahtlike rakendamise koostöömudeli testimine hoolekandesüsteemis ja üle-eestiliselt rakendatava koostöömudeli väljatöötamine” raames.

Projekti sihtrühmaks olid inimesed vanuses 65+ ning erivajadusega täiskasvanud ning Ukraina sõjapõgenikud. **Edaspidi soovitame vabatahtlike seltsilist tuge pakkuda vajaduspõhiselt kõigile, sõltumata vanusest ja erivajadusest.**

Projekti jooksul toetati kokku **1802 inimest**, kelle heaks **545 vabatahtlikku** panustas oma aega kokku **31 tuhat tundi**. Projekti kestel tegutsenud vabatahtlikud tõid **hoolekandesse lisandväärtust 213 393 euro ulatuses** (hinnangu aluseks on koostöös sotsiaalministeeriumiga arvutatud vabatahtliku töötunni rahaline brutoväärtus 7,02€ 2023. a ja 6,62€ 2022. a).

Vabatahtlike abi jõudis inimesteni **kõigis maakondades, sh 67 omavalitsuses**. Seltsilised pakkusid oma tuge nii **inimeste kodudes** kui ka **46 hooldekodus**. Teisel projekti tegevusaastal kaasati partneriteks ka kogukonnad – kokku osales **33 kogukonda**. Täpsem ülevaade projektis osalenud kohalikest omavalitsustest ja teistest partneritest on toodud raporti punktis 2.2.1.

Vabatahtlike hoolekandesse kaasamise eesmärk oli emotsionaalse heaolu kasvatamine ja inimeste sotsiaalse kõrvalejätuse vähendamine. Selleks vabatahtlikud:

- pakkusid seltsi (nt vestlus, infovahetus, lugemine, käeline tegevus, aju stimuleerivad ja füüsilised harjutused);
- olid saatjaks koduvälises sotsiaalses tegevuses ja meelelahutuslikul ajaveetmisel, sh kultuuritarbimisel;
- pakkusid abi lihtsamate kodutööde tegemisel, mida abisaaja üksi teha ei suudaks, aga koos toetajaga oleks kasvõi osaliselt võimeline tegema (nt poeskäigul toidukoti kandmine või teejuhiks olemine mäluhäiretega inimesele jmt);
- pakkusid abi vaimset ja emotsionaalset rahuldust pakkuvates tegevustes, näiteks mälestuste ja lugude talletamisel ning üksteiselt õppimisel;
- hooldekodudes ja kogukondades viidi läbi grupitegevusi (ühised arutelud, jalutuskäigud, lauamängude mängimine jne).

Ükski loetletud tegevus ei pannud abisaajat täiesti passiivsesse rolli. Vabatahtliku pakutava tegevuse **eesmärk oli aktiveerida abisaajat vastavalt tema võimetele** isegi juhul, kui tegemist on voodihaigega.

Projekti jooksul ja lõpus kogutud tagasiside näitas, et elluviidu mõjutas positiivselt nii vabatahtlike poolt toetatud inimesi kui ka vabatahtlikke endid. Kõige sagedamini parandas vabatahtliku toetus abisaaja **enesetunnet** (nii arvas 85% tagasisidet andnud klientidest). 36% abivajajatest tundis, et **seltsiline aitas neil kaasa hobidega või huvialadega tegelemisel**. Kõrgelt hinnati (ca 29%) ka seltsiliste panust abivajajatele võimaluste loomisel kogukonnaelus osalemiseks. Ca 20% vastajatest leidis, et seltsiline toetas nende toimetulekut eluliste asjaajamistega seotud tegevustes (kodus või väljaspool kodu). Vähem on välja toodud (4%) seltsiliste rolli hariduse omandamisel või enesetäiendamisel. Ca 13% tegevuses osalejatest hindas, et vabatahtliku tugi aitas neil muuhulgas **jätkata ka koduses keskkonnas elamist**.

Projekti kogemusele toetudes saab öelda, et **vabatahtlike toetus võimaldab vajadusel täiendada kohaliku omavalitsuse teenust** (nt kodu-, transpordi-, isikliku abistaja teenust) **või tulla lähedasele ajutiselt appi, kui inimese abivajadus kasvab ootamatu elumuutuse korral** (nt haiglaravijärgne taastumine või pereliikme surm). See võimaldab ennetada või edasi lükata inimese sattumist ööpäevaringsele hooldusele, mis on oluliselt kallim nii teenusekasutaja kui kohaliku omavalitsuse jaoks. Siinjuures on oluline koostöö vabatahtlike seltsiliste ja omavalitsuse sotsiaaltöötajate vahel. Vabatahtlikul on rohkem võimalusi märgata inimese abivajadust ning anda sellest teada sotsiaaltöötajale, kergendades sellega omavalitsuse koormust ennetustöö tegemisel.

Projektis tegutsenud **vabatahtlikud hindasid tagasisideküsitluses oma kogemust valdavalt positiivseks** ning leidsid, et vabatahtlik tegevus pakkus rõõmu tegutsemisest ja suhtlemisest. Kinnitust saadi ka sellele, et ollakse kellegi jaoks vajalik. Kuigi projektis osales ka noori inimesi, olid **vabatahtlikud valdavalt keskealised ja vanemad inimesed**. Üle poole (52%) kuulusid vanuserühma 55+ ja üle veerandi (30%) vanuserühma 65+. Juba projekti käivitamisel oli sooviks kaasata eelkõige eakamaid vabatahtlikke. Uuringud (SHARE 2014, Balti Uuringute Instituut 2018) näitavad, et **mida kauem on inimene ühiskonnas aktiivne, seda kauem püsib ta terve ning seda vähem vajab ta toetust ja hoolekannet**. Vabatahtliku tegevuse pakkumine eakatele on üks lihtsamaid viise hoida inimesi aktiivsena ja ennetada nende sattumist abivajajate hulka. Projekti tulemused lubavad nii omavalitsustele kui riigile soovitada süsteemset eakate aktiveerimist, pakkudes tegevust vabatahtlikuna.

Järeldused ja soovitused

Koostöömudeli rakendamise põhjal saab kindlat öelda, et **vabatahtlikud seltsilised on hoolekandes vajalikud. Seltsilised aitavad kaasa abivajajate elukvaliteedi tõstmisele, sealhulgas sotsiaalse tervise hoidmisele ning laiemalt sotsiaaltöölasele ennetustööle**. Järeldust toetavad raporti punktis 3.2.3 välja toodud klientide tagasiside küsitluse analüüsi tulemused. Nii omavalitsuste kui ka hoolekandetasutuste tagasiside toob välja seltsiliste tegevuse

tähtsuse, omavalitsuste poolelt nähakse seltsiliste rolli eelkõige ennetustöös. Hoolekandenasutustes loovad seltsilised lisaväärtust läbi sotsiaalsete tegevuste lisandumise hoolekandenasutuse elanikele kui ka tervikuna hoolekandenasutusele (parem maine jmt).

Vabatahtlike kaasamine eeldab kaasajatelt paindlikkust ja individuaalset lähenemist. Vabatahtliku seltsilise ja abivajaja suhe toob parimad tulemused, kui ootused teineteisele sobivad. Vabatahtlike ootused ja hinnang oma kogemusele seltsilisena olid kõige positiivsemad juhul, kui vabatahtliku võimalused ja abivajaja vajadused täiendasid teineteist.

Hoolekandenasutustelt oodatakse vabatahtlike kaasamisel ja rakendamisel suuremat proaktiivsust. Efektiivsemaks ning jätkusuutlikumaks vabatahtliku seltsilise mudeli rakendamiseks hoolekandenasutuses saab paindlikkust ja abivajajate ootuste täitumist luua koostöös hoolekandenasutuse poolse esindaja, seltsiliste kaasaja ja seltsilisega. Hoolekandenasutused vajavad ka koolitamist ja nõustamist vabatahtlike asutusepõhise värbamise korraldamisel ning vabatahtlike tegevuse juhendamisel.

Vabatahtlikud seltsilised vajavad tugisüsteemi – ettevalmistust ja toetust tegevuse käigus, tunnustamist, motivatsioonisüsteemi. Tugisüsteemi loomise võimekus igal omavalitsusel eraldi puudub, teisalt ei oleks see ka finantsiliselt mõistlik. Täna on koondunud antud valdkonna teadmine suuresti projekti käigus loodud ühingu MTÜ Vabatahtlikud Seltsilised juurde, kes on valmis ja ka võimeline Eestis vajalikku tugisüsteemi looma.

Laiem vabatahtlike seltsiliste kaasamine hoolekandesse vajab senisest paremat koostööd riigi, omavalitsuste, sotsiaalpartnerite ja kogukondade vahel. Oma sisult sobitub seltsiliste tegevus hoolekandeteenuste juurde inimese sotsiaalse tervise toetaja ja ennetustegevusena. Parim tulemus seltsiliste tööst avaldus piirkondades, kus oli tugev piirkonna koordinaatori, seltsiliste, omavalitsuse ja sotsiaalpartnerite omavaheline koostöö.

Mudeli jätkumise kitsaskohaks on edasine rahastus. Seltsiliste rahastusmudel, mis projektis põhines piirkondade palgalistel koordinaatoritel, on täna omavalitsustele üle jõu käiv. Meie mudeli rakendamisel oli piirkonna koordinaator õigustatud, **samas võib kasutada ka teisi lähenemisi, näiteks omavalitsusel või hoolekandenasutusel on seltsiliste kaasamisel partneriks kohalik ühendus, kogukond. Omavalitsus saab ka luua ennetustegevusega tegeleva spetsialisti töökoha, kelle tööülesandeks on muuhulgas seltsiliste kaasamine.**

Kogukonna tasandi töö eakate toetamisel võib olla üks alternatiiv tänasele piirkonnapõhisele ja palgaliste koordinaatorite mudelile. Samas tuleb mõista, et kogukonnatöö eakate suunal ei teki iseenesest ja eeldab tänaste kogukonna eestvedajate teadlikkuse tõstmist ning koolitust, samuti kogukonna seltsiliste koolitamist ja väga tugevat koostööd kogukondade ja omavalitsusega.

Omaavalitsuste-põhist finantseerimise mudelit pärsib tänane majanduslik olukord, teisalt ka kogu sotsiaalteenuste osutamise viis. Eelkõige lähtutakse täna eakatest kui abivajajatest, kelle jaoks on midagi vaja ära teha. Vähem on teadlikkust, et toetades eakate tervena vananemist (sisuliselt eakate omavahelist suhtlemist, panustamisvõimalusi, liikumist ja enesearengu võimalusi) saab hoida inimesi kauem aktiivsetena ja iseseisvatena. Seeläbi väheneks ka vajadus tänaste teenuste järele. Kõik see **eeldab pikka vaadet, mille tulemused saavutatakse järjepideva töö tagajärjel alles aastate pärast.** Selleks, et seltsilised leiaks oma koha omaavalitsuste tegevustes ja finantseeringus, peab olema soov kogu tänane sotsiaalteenuste pakkumine läbi mõelda ja seltsiliste tegevus integreerida sotsiaalsüsteemi kui terviku osaks.

Edasised tegevused – Eesti Külaliikumine Kodukant, mille põhikirjaline eesmärk on eelkõige külaelu edendamine, on otsustanud peale projekti tegevusi seltsiliste teema anda üle projekti käigus loodud ühendusele MTÜ Vabatahtlikud Seltsilised.

MTÜ Vabatahtlikud Seltsilised tegeleb edasi juba loodud seltsiliste võrgustiku hoidmise, seltsiliste tegevust toetavate jätkuprojektide, seltsiliste-teemaliste koolituste ning vajalike juhendmaterjalide levitamise ja/või loomisega. Ühingu tegemistega saab ennast kursis hoida veebilehe <https://seltsilised.ee/> kaudu.

1. Lõppraporti eesmärk ja taust

Käesoleva raporti eesmärk on anda ülevaade mudeli rakendamisest ning lähtuvalt saadud kogemustest teha edasiseks ettepanekuid nii kogukondlikele ühendustele ja omavalitsustele kui ka riigile, et vabatahtlike kaasamine hoolekandesse ja ka laiemalt sotsiaalvaldkonda saaks Eestis jätkuda ning edasi areneda.

Analüüs on läbi viidud hanke „Vabatahtlike kaasamise koostöömudeli rakendamine hoolekandesüsteemis” tegevuste osas perioodil 31.08.2021- 31.10. 2023. Koostöömudel töötati välja 2018-2020 sotsiaalministeeriumi hanke “Vabatahtlike rakendamise koostöömudeli testimine hoolekandesüsteemis ja üle-eestiliselt rakendatava koostöömudeli väljatöötamine” raames, mille eesmärgiks oli leida Eestile sobiv mudel vabatahtlike kaasamiseks hoolekandesüsteemis. Kui pilootprojektis, mil töötati välja mudelit, osales 7 maakonda, siis käesolev projekt hõlmab kõiki 15 maakonda. Hanke sihtrühmaks ehk n-ö kasusaajateks on eakad (vanuses 65+ eluaastat) ja täisealised erivajadustega (edaspidi: erivajadusega) inimesed ning Ukraina sõjapõgenikud. Nii pilootprojekti kui ka käesoleva hanke elluviijaks oli MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant.

Lõppraporti koostamisel on aluseks võetud:

1. mudeli rakendamise seire;
2. vabatahtlike seltsiliste fookusrühmade ja lõppküsitluse analüüs;
3. abisaajate küsitluste tagasiside ja analüüs;
4. kogukonna mudeli testimise analüüs;
5. omavalitsuste rahuloluküsitluse analüüs;
6. hoolekandetasutuste rahuloluküsitluse analüüs;
7. seltsiliste tegevuse jätkusuutlikkuse teenusedisaini analüüs.

2. Koostöömodeli rakendamise kirjeldus

Alljärgneval joonisel on toodud hoolekande valdkonna koostöömodel, mis oli hanketingimustes aluseks vabatahtlike seltsiliste koostöömodeli rakendamisel.

2.1 Koostöömodeli rakendamise üleriigiline tasand

2.1.1 Üldine juhtimine, struktuur ja partnerlus

Üleriigilisel tasandil on sotsiaalvaldkonna vabatahtlikus tegevuses tegevuste korraldajaks sotsiaalministeerium. Mudeli rakendamist viis hanke raames ellu Eesti Külaliikumine Kodukant. Projekti raames loodi elektrooniline andmebaas seltsiliste ja abivajajate tegevuse fikseerimiseks, samuti analüüsi rakendamise käigus kogutud infot ja kogemusi, korraldati koolitusi ning loodi juhendmaterjale ja tööriistu. Samuti tegeldi arendustegevustega, mis aitas kaasa seltsiliste tegevuse jätkumisele Eestis. Hanke elluviija koordineeris üleriigilise tasandi teavitustööd.

Mudeli rakendamist juhtis projektijuht Krista Pegolainen-Saar. Mudeli rakendamisega seotud andmete kogumine ja aruannete koostamine oli projekti assistendi Inga Kalvisti ülesanne.

Vabatahtlike kaasamise eksperdina oli projekti kaasatud Eha Paas, kes oli üks mudeli väljatöötamise ja testimise pilootprojekti juhtidest aastatel 2018-2020. Ekspert tegeles vabatahtlikele suunatud koolituste, veebinaride koordineerimisega ja juhendmaterjalide

koostamisega. Koolitajatena olid kaasatud Tiina Tambaum, Helen Metsma ja Eha Paas. Lisakoolitajatena kaasati vajadusel ka Viljandimaa seltsiliste töö kogemusega Epp Johanit ja pilootprojekti teist juhti Anu Viltropi.

Mudeli rakendamisse olid kaasatud mitmed üleriigilise mõjuga partnerid, eelkõige seisnes koostöö teavitustöös. Koostööpartnerid olid:

- Eesti Linnade ja Valdade Liit, kes aitas vahendada informatsiooni omavalitsustele ja osales tulevikutegevuste kavandamisel.
- MTÜ Kuldne Liiga, kes on sotsiaalministeeriumi strateegiline partner eakate poliitika kujundamisel. Nendega koos viidi läbi 2022. ja 2023. aasta arvamusfestivalil teemaarutelusid. Ühiselt osaleti vanemaealiste võrgustikutöös ning panustati vanemaealiste nõukogude tekkeprotsessidesse kohalikul tasandil. Koos olime esindatud 2022. a Paines „Eakate Festivalil“ ja 2023. a Tartus „Maalehe Eakate Festivalil“. Kuldse Liiga esindaja Agu Laius osales partnerina ka seltsiliste liikumise arendustegevuses.
- Eesti Leader Liiduga toimus omavaheline informatsiooni vahendamine, seda eelkõige tegevusrühmade tasandil. Viisime läbi ka tegevusrühmadele suunatud veebiseminari seltsiliste tegevuse tutvustamiseks. Partnerluses andsime Leader tegevusgruppidele sisendit ESF sotsiaalfondi võimaluste kasutamiseks uuel Euroopa Liidu rahastusperioodil.

2.1.2 Vabatahtlike seltsiliste värbamine

Vabatahtlike seltsiliste värbamine oli seotud kogu projekti teavitustööga. Hanke alguses (2021. september) tuli tegeleda madala teadlikkusega vabatahtliku töö osas sotsiaaltöös, tihti ka negatiivsete hoiakutega nii sotsiaalpartnerite kui ka laiemalt elanikkonna seas. Seetõttu oli hanke esimesel poolel seltsiliste värbamine väga keeruline. Esimestel projektikuudel suunasime oma fookuse teavitustöö läbimõtlemisele ja seltsiliste tegevuse positiivse kuvandi loomisele.

Projekti jooksul viidi ellu kolm teavituskampaaniat, mille jaoks koostati sihtrühma-põhised värbamissõnumid. Mõned näited sõnumitest:

- „Seltsilisega koos muutub eaka või täiskasvanud erivajadusega inimese päev rõõmurikkaks!“
- „Kingi nädalas üks tund ja tule seltsiliseks. Nii muudad just sina eaka või erivajadusega inimese päevad rõõmurikkaks!“
- Eeskujusõnumid: „Aga mina olen vabatahtlik seltsiline“ ja „Mina olen vabatahtlik seltsiline“.
- „Seltsilised on tulnud selleks, et jääda.“

Trükiti flaierid ja plakateid, mida oli võimalik piirkonna koordinaatoritel sündmustel huvilistele jagada. Meediasõnumite baasil valmisid TV-klipid, raadio- ja printreklaamid ja ka online-reklaamid/ kutsungid. Ülevaade meediakajastustest:

<https://seltsilised.ee/meedia/meediakajastused/>. Ühe värbamiskanalina kasutati YouTube' keskkonda, kus avaldati videolugusid seltsilistest: <https://www.youtube.com/@vabatahtlikseltsiline5563>.

Seltsiliste kodulehele loodi võimalus teada anda enda soovist seltsilisena tegutseda: <https://www.seltsilised.ee/tule-seltsiliseks/tule-seltsiliseks/>. Kodulehe kaudu soovis seltsiliseks saada 148 inimest. Paraku oli just selle kanali kaudu seltsiliseks saajate hulgas kõige enam ka loobumisi. Mõnel juhul leiti peale vestlust piirkondliku koordinaatoriga, et tegevus nõuab liiga palju aega ja bürokraatiat. Vahel ei kannatanud vabatahtlik ka oodata, millal sobiv abivajaja talle leitakse.

Peamine seltsiliste värbamine toimus piirkondlikul tasandil. Piirkonna koordinaatorid kasutasid selleks erinevaid kanaleid: sotsiaalmeediat, maakonna ja valla ajalehti, kohalikke raadiokanaleid ning erinevaid sündmusi, kus seltsiliste tegevust tutvustamas käidi. Kõige paremini toimusid piirkonna koordinaatori isiklikud kontaktid ja tema ümber loodud võrgustik. Seetõttu oli vabatahtlike leidmine eriti keeruline projekti esimesel poolel, mil neid võrgustikke ei olnud ja teadlikkus seltsiliste tegevustest oli madal. Projekti teisel poolel hakkasid olemasolevad seltsilised ka ise kaasama uusi vabatahtlikke, värbamisele aitasid kaasa [vabatahtlike seltsiliste kogemuslugude](#) jagamine ja kogukondliku tegevussuuna käivitamine. Oma mõju hakkas avaldama ka pidev teavitustöö.

Kokkuvõttes saab öelda, et vabatahtlike seltsiliste värbamist mõjutab laiem teavitustöö ja järjepidev tegutsemine. Eelkõige toimivad kohalikud kanalid ja võrgustikutöö. Inimesed soovivad ja vajavad isiklikku kontakti, et oodatav tegevus läbi arutada ning oma küsimustele vastused saada. Ainult elektroonilistele kanalitele seltsiliste värbamisel loota ei saa. **Ülioluline on hoida olemasolevaid vabatahtlikke seltsilisi ja püüda ka järjepidevalt uusi värvata.** Juhul, kui seltsiliste tegevuses tekib pikem vahe, võib kogu tehtud töö mõju kaduda ja tulevikus tuleb uuesti alustada teavitustöö, hoiakute kujundamise ja võrgustike loomisega.

2.1.3 Seltsiliste ettevalmistus, sh. seltsiliste juhendmaterjalide väljatöötamine

Seltsiliste tegevuseks vajaliku ettevalmistuse tagamiseks alustati projektis piirkonna koordinaatorite ettevalmistusega, kuna piirkonna koordinaatorid olid võtmeisikuteks vabatahtlike värbamisel ja ettevalmistamisel ning nende edasisel toetamisel (vt ka punkti 2.2.1.). Kokku viidi koordinaatoritele läbi 6 koolitust (Viljandis, Paines, Raplamaal, Tallinnas, Tartus, Võrumaal). Lisaks toimusid ühised nõupidamised keskmiselt kaks korda kuus (üks veebis ja teine kontaktne). Kõik piirkonna koordinaatorid läbisid vabatahtlikele seltsilistele suunatud sissejuhatavad koolitused.

Juhendmaterjalidena koostati koordinaatoritele järgmised materjalid:

- mudeli kirjeldus;

- abivajajate kaardistamiseks abimaterjal;
- motiveerimise juhend sotsiaalpartnerite veenmiseks ja kaasamiseks;
- abimaterjal värbamisvestluse läbiviimiseks vabatahtlikuga.

Vabatahtlike seltsiliste ettevalmistus algas piirkonna tasandil koordinaatori-poolse vestlustega, millele järgnes vabatahtlike seltsiliste sissejuhatav kahepäevane koolitus. Kokku viidi projekti jooksul läbi 15 kahepäevast koolitust (koolituskava on leitav Lisas 1) ja projekti teisel poolel kaks ühepäevast koolitust. Lisaks toimusid seltsilistele veebinarid teemadel, mis vabatahtlike endi poolt tegevuse käigus tõstatusid: eetika vabatahtliku töös; seltsiks dementsusega inimesele; kogukonna võimalused seltsi pakkuda; kuidas toime tulla surmaga; kuidas töötada erivajadustega inimestega; kuidas kaasata neid, kes ise tulla ei taha. [Veebinarid](#) on leitavad seltsiliste kodulehelt.

Vabatahtlike seltsiliste peamine juhendmaterjal oli 2021. aastal Tiina Tambaumi, Anu Viltropi ja Eha Paasi poolt kirjutatud „Vabatahtliku seltsilise käsiraamat“, mis oli leitav elektrooniliselt, aga jagati seltsilistele ka raamatuna. Augustis 2023 asusime käsiraamatut hanke kogemuste põhjal täiendama, [täiendatud käsiraamat](#) valmis oktoobris 2023. Uuendatud käsiraamat on heaks juhendmaterjaliks kõigile seltsilistele, kogukondadele, ühingutele ja ka hoolekandenasutustele, kes seltsilisi oma tegevusse kaasavad. Käsiraamatu koostamisel on arvestatud, et seltsiline saaks esmased juhised ka olukorras, kui ei ole eraldi palgalisi piirkonna koordinaatoreid neid juhendamas.

Eraldi juhendmaterjal valmis kogukondadele. Juhendmaterjali eesmärgiks on anda teejuhised kogukonna eestvedajatele töös eakate ja erivajadustega inimestega (vt ka punkt 2.3.2 ning Lisa 2).

Kõik valminud [juhendmaterjalid](#) on leitavad seltsiliste kodulehel.

2.1.4 Teavitustöö ja ühtse kuvandi loomine

Teavitustöö keskseks infojagamise platvormiks loodi koduleht <https://seltsilised.ee/>. Sotsiaalmeediasse loodi ka oma Facebooki lehekülg, mille juures oli kuni 2022. aasta sügiseni abiliseks Kati-Katre Koppel. Hiljem kaasati kommunikatsioonitegevuste juurde appi eksperdina ajakirjanik Urmas Vaino. Seltsiliste kogemuslugude kirjutamiseks kaasasime partnerina ajakirjanik Maire Aunaste. Kommunikatsioonitööd tervikuna juhtis projektijuht.

Ühtse kuvandi loomiseks töötati välja vabatahtlike seltsiliste logo, mis on olnud kasutusel kogu projekti vältel ja toiminud seltsiliste liikumist ühendava olulise elemendina. Samal eesmärgil tellisime ka seltsilisi eristavad rinnamärgid.

Vabatahtlik SELSILINE

Logo:

Logo kasutamiseks valmis brändiraamat, mis on seltsiliste kodulehel seltsiliste kaasajatele avalikuks kasutamiseks.

Teadlikkuse tõstmiseks seltsiliste tegevusest koostasime kaks vabatahtlike seltsiliste ajalehte, mis ilmusid vahelehtedena üleriigilise „Postimehe“ vahel. Teadlikkust aitasid parandada ka kaks üle-eestilist konverentsi:

- 27. oktoobril 2022 toimus Riigikogu saalis inspiratsioonikonverents [“Vaba tahe sotsiaalhoolekandes - kellele ja miks?”](#). Konverentsil oli projekti sotsiaalpartneritel võimalus saada ülevaade senisest seltsiliste liikumise kogemusest. Töögruppides arutati tegevuste üle, mis aitaks tegevusse tuua järjepidevust.
- 11. veebruaril 2023 toimus Pärnus seltsiliste üle-eestiline [inspiratsioonipäev](#). Ühelt poolt andis sündmus võimaluse seltsilistel omavahel kohtuda ja kogemusi vahetada, teisalt otsiti päevajuht Urmas Vaino juhendamisel viise, kuidas seltsiliste liikumine võiks peale projektiperioodi lõppu jätkuda.

Väga olulise panuse seltsiliste liikumise tutvustamisel andis piirkondlik tasand piirkonna koordinaatorite eestvedamisel – kokku korraldati üle Eesti ligi 200 seltsiliste tegemisi tutvustavat [sündmust](#).

Vabatahtlike seltsiliste liikumist märgati ja tunnustati nii piirkondlikul (nt Hiiumaa) kui ka üleriigilisel tasandil: seltsiliste liikumine pälvis Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsiooni „Aasta sotsiaalvaldkonna ennetustöö 2022“ laureaadi aunimetuse.

26. oktoobril 2023 toimus Tallinnas hanke [lõpusündmus](#) nii projekti elluvijatele kui ka sotsiaalpartneritele. Tutvustati hanke lõppraportit, esitleti uuendatud seltsilise käsiraamatut ja kogukonna teejuhist. Lõpusündmus oli nähtav otseülekandena ning on [järelvaadatav](#).

2.2. Koostöömudeli rakendamise piirkondlik tasand

2.2.1 Piirkonnad ja piirkondliku seltsiliste koordinaatori töö kirjeldus

Projektis moodustati 17 tööpiirkonda, igas piirkonnas tegutses palgaline vabatahtlike seltsiliste koordinaator, kes ühtlasi täitis ka piirkonnaülese vabatahtliku tegevuse koordineeri rolli. Piirkondliku tasandi moodustasid lisaks piirkonna koordinaatorile ka kohalikud omavalitsused, hoolekande- ja tervishoiuteenuste osutajad ja teised sotsiaalpartnerid, mis tegelevad

piirkondlikul tasandil (nt maakondlikud arenduskeskused). Perioodil september 2021 - oktoober 2023 rakendati mudelit piirkondlikult järgmiselt (tabel 1).

Tabel 1. Tegevustesse kaasatud kohalikud omavalitsused, hoolekande- ja tervishoiuteenuste osutajad ja teised sotsiaalpartnerid

Piirkond	Koordinaator	Tegevusega liitunud omavalitsused seisuga 31.10.2023	Tegevusega liitunud sotsiaalpartnerid seisuga 31.10.2023
Tallinna linn	Kristina Amor	Tallinna linn	MTÜ Helpific MTÜ Lodijärv (Klooga kogukond); Aruküla Külaselts; Muuga Selts Südamekodud (Valkla, Järve, Merivälja ja Pirita); Viru Haigla (Tabasalu, Viimsi, Nõmme)
Lääne-Harjumaa (Keila linn, Harku, Kiili, Lääne-Harju, Raasiku, Rae, Saku ja Saue vallad)	Karin Talalaev	Keila linn, Kiili vald, Lääne-Harju vald, Raasiku vald, Saku vald, Saue vald	
Ida-Harjumaa (Loksa linn, Maardu linn, Anija, Jõelähtme, Kose, Kuusalu ja Viimsi vallad)	Marion Bobkov	Anija vald, Jõelähtme vald, Maardu linn, Viimsi vald	
Hiiumaa	Ingrid Purge	Hiiumaa vald	Ühendus Kodukant Hiiumaa Hiiumaa Sotsiaalkeskus (sh Kõpu Pansionaat, Kõrgessaare Päevakeskus ja Pargi Kodu), SA Hiiu Maakonna Hooldekeskus Tohvri, Samaaria Eesti Misjon MTÜ
Saaremaa	Silje Vaik	Saaremaa vald	Saaremaa Südamekodu, Kihelkonna Hooldekodu, MTÜ Kevade (Kõljala kogukond), Sakla külaarengu selts, Lümada Külaselts
Ida-Virumaa (Alutaguse, Jõhvi, Lüganuse ja Toila vallad)	Alina Oro (<i>kuni 31.08.23 Margit Maksimov, seoses tema lepingu lõpetamisega oli alates 01.09.23 koordinaatoriks ka sellele piirkonnale Alina Oro</i>)	Jõhvi vald, Toila vald, Lüganuse vald	Ida-Viru Keskaigla SA Sinimäe Hooldekodu, Alutaguse Hooldekodu MTÜ Sinimäe SK Sõnn, MTÜ Vikerraar
Ida-Virumaa (Kohtla-Järve linn, Narva linn, Narva-Jõesuu linn, Sillamäe linn)	Alina Oro	Kohtla-Järve linn, Narva-Jõesuu linn, Sillamäe linn	

Lääne-Virumaa	Katrin Nõlvak, alates 01.02.23 assistent Piret Saul-Gorodilov	Haljala vald, Kadrina vald, Rakvere linn, Rakvere vald, Viru-Nigula vald, Vinni vald	Lääne-Viru Arenduskeskus Tapa Pihlakodu, Kunda Sädamekodu, OP Eakatekodu OÜ Lasila Külaselts, Vaeküla Selts, Muuga Maanaiste Selts
Järvamaa	Triin Kordemets	Järva vald, Paide linn, Türi vald	Järvamaa Puuetega Inimeste Koda Koeru Hooldekeskus, Ahula Pansionaat, Koeru Hooldekeskuse Dementsuse Kompetentsikeskus, Käru Sädamekodu, Väätša Eakatekodu
Raplamaa	Aili Raidma	Kehtna vald, Rapla vald, Kohila vald	Koeru Hooldekeskuse Dementsuse Kompetentsikeskus, Kaiu Hooldekodu, Rapla Hooldekeskus MTÜ Kuimetsa Kodukant, Kaiu Külaselts
Läänemaa	Ene Sarapuu (kuni 01.11.22 Svea Stamberg)	Haapsalu linn, Lääne-Nigula vald	MTÜ Läänemaa Kodukant Haapsalu Sotsiaalmaja, SA Läänemaa, MTÜ Risti Loomakeskus
Pärnumaa	Hiie Lainela-Kollom, alates 01.02.23 assistent Pille Lend	Häädemeeste vald, Põhja-Pärnumaa vald, Tori vald, Saarde vald	MTÜ Pärnumaa Kodukant MTÜ Kadjaste (Kadjaste kogukond), Kaisma Külaselts, MTÜ Roheline Rist (Ukraina kogukond), MTÜ Memento Lihula Sädamekodu
Viljandimaa	Ene Saar	Mulgi vald, Viljandi vald	MTÜ Kodukant Viljandimaa Viljandimaa Arenduskeskus Tuhalaane Külaselts, Koksvere Selts, Metsküla Selts
Jõgevamaa (Jõgeva, Põltsamaa, Mustvee, Peipsiääre) ja Tartu vald	Eha Anslan	Jõgeva vald, Põltsamaa vald, Tartu vald	Jõgevamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus Kaarepere Pansionaat (MTÜ Iseseisev Elu), Kääpa Hooldekeskus Adraku Külaselts, Esku Külaselts, Saduküla Selts
Tartumaa (Elva, Kambja, Kastre, Luunja ja Nõo vallad ning Tartu linn)	Triin Fedotova (01.03.23-31.08.23 Tartu linnas Timmu Markus Miikael Malmre)	Elva vald, Luunja vald, Tartu linn, Nõo vald	Maarja-Magdaleena Maarahva Selts, Seltsing Antiikhõbe (Kõrveküla kogukond), Rõngu pensionäride päevakeskus MTÜ, Käärdi pensionäride Ühendus, Koogi Külaselts

Põlva- ja Võrumaa	Liina Mitt (kuni 31.05.22 Helen Metsma)	Kanepi vald, Põlva vald, Räpina vald, Antsla vald, Rõuge vald, Setomaa vald, Võru linn, Võru vald	MTÜ Maana Karaski Pansionaat, Piigaste Südamekodu, Värskas Südamekodu Erastvere MTÜ, Leevaku Külaselts
Valgamaa	Otepää Külade Ühendus (kuni 31.08.23 Timmu Markus Miikael Malmre)	Tõrva vald, Valga vald, Otepää vald	Otepää Külade Ühendus Puka Külaselts, Vidrike Külaselts, Otepää Aedlinna Selts

Piirkonna koordinaatori esmaseks ülesandeks oli värvata vabatahtlikke seltsilisi ja leida neile sobivad abivajajad. Selleks tuli koordinaatoril alustada võrgustiku loomisega, mille kaudu jõuda nii potentsiaalsete vabatahtlikeni kui ka seltsi vajavate inimesteni. Seltsiliste värbamisest saab lugeda raporti alapunktis 2.1.2. Abivajajate leidmisel tegid koordinaatorid koostööd omavalitsuste sotsiaaltöötajate ja hoolekandeesutustega, projekti teisel poolel lisandusid ka kogukonnad. Projektis loodi võimalus lähedastel ja seltsi vajavatel inimestel endil teada anda oma soovist [leida seltsilist](#), aga seda võimalust kasutas suhteliselt vähe inimesi (ca 80 inimest) ja need olid pigem lähedased, mitte abivajajad ise.

Vabatahtlike seltsiliste koordinaatorid **korraldasid seltsilistele regulaarseid kokkusaamisi**, üks kord kahe kuu tagant või üks kord kvartalis. Kokkusaamiste eesmärk oli nii seltsiliste võrgustiku tugevdamine kui ka meie-tunde tekitamine, samuti seltsiliste koolitamine – näiteks on viidud läbi koolitusi esmaabi andmisest, kogukonnatööst jm. Positiivne on, et mitmed piirkonnad korraldasid ühiseid seltsiliste ja abivajajate kokkusaamisi, mida mõlemad osapooled väga kõrgelt hindasid.

Koordinaatorite ülesandeks oli ka **KOVide ja piirkonna sotsiaalpartnerite informeerimine ning kaasamine**. Tegevustega liitunud KOVidele saadeti KOV-põhine raport (vastavalt kokkuleppele kas üks kord kahe kuu tagant või üks kord kvartalis), samuti korraldati KOVide ja sotsiaalpartnerite ühiseid ümarlaudu.

2.2.2 Omavalitsuste kaasatus piirkondades

Kohalike omavalitsustega koostöö osas olid koostöökogemused piirkonniti erinevad. Hanke raames sõlmiti koostöölepingud 57 omavalitsusega (vt ka alapunktis 2.2.1 toodud tabelit). Tegelik töö seltsilistega toimus 67 omavalitsuses, seega lisaks lepingupartneritele toimus tegevus veel kümnes omavalitsuses (Pärnu linn, Mustvee vald, Peipsiääre vald, Alutaguse vald, Põhja-Sakala vald, Viljandi linn, Viru-Nigula vald, Loksas linn, Narva linn, Tapa vald).

Hanketingimustes oli ette nähtud lepingute sõlmimine 60 omavalitsusega, aga vaatamata meie püüdlustele ja läbirääkimistele jäid lepingud osade omavalitsustega sõlmimata. Põhjused, miks

omavalitus lepingut ei allkirjastanud, on erinevad: rahalise panustamise vähene valmidus, omavalitsuse töötajate ülekoormus ja hirm uute täiendavate kohustuste ees.

Samas seltsiliste tegevus oma sisus toimis ka kõigis neis ametliku lepinguta kümnes omavalitsuses: seltsilised pakkusid tuge nii kodus elavatele eakatele kui ka hoolekandetasutuste klientidele. Samuti oli nendest piirkondadest meil teisi koostööpartnereid, nt erahooldekodud või kogukondlikud ühendused.

Sisuline töö kohalike omavalitsustega

Kohalik omavalitsus määras omapoolsed kontaktisikud, kes olid meile ka peamiseks partneriks. Peamiselt suhtlesid omavalitsusega piirkondlikud koordinaatorid ja projektijuht.

Mudeli mõttes oli omavalitsuste roll:

1. abivajajate kaardistamine ja info vahendamine koordinaatoritele;
2. omavalitsuste infokanalite kaudu koordinaatori poolt tehtava teavitustöö toetamine. Ilmusid artiklid omavalitsuste lehtedes ja seltsiliste tegevust kajastati KOV kodulehtedel;
3. vabatahtliku seltsilise sõidukulude kompenseerimine omavalitsuse eelarvest. Enamus omavalitsusi määras kulude kompenseerimise alused ja tegi väljamakseid vastavalt koordinaatoriga eelnevalt kooskõlastatud aruannetele.

Perioodil veebruar-märts 2023 viis Eesti Külaliikumine Kodukant selleks hetkeks koostöölepinguliste kohalike omavalitsuste (n=52) seas läbi üle-eestilise rahuloluküsitluse ning kaks täiendavat fookusgrupi intervjuud Zoom videokõne keskkonnas. Eesmärgiks oli kaardistada omavalitsuste rahulolu vabatahtlike seltsiliste projekti senise tegevusega ja täpsustada, millised on lepinguliste kohalike omavalitsuste esindajate vaates võimalused jätkata ja arendada vabatahtlike seltsiliste tegevusi. Koostöölepinguliste kohalike omavalitsuste osavõtt rahuloluküsitluses ja fookusgrupi intervjuudes oli märkimisväärne: rahuloluküsitlusel oli esindatud 43 KOVi 52st ehk 82,6% kõikidest veebruar 2023 seisuga koostöölepingulisest kohalikest omavalitsustest.

Kokkuvõtlikult selgus küsitluste ja intervjuude käigus järgmine:

vabatahtliku seltsilise tegevuse koostöömudeli rakendamise edukus on iga KOVi enda nägu. **Käivitavaks jõuks on koordinaatori aktiivsus KOVi kaasamisel ning infovahetuseks ja koostööks vajalike kokkulepete loomisel.** Kohalike omavalitsuste demograafilised ja geograafilised erisused võivad olla kas soosivad või takistavad tegurid nii koordinaatori töö efektiivsuses kui ka vabatahtlike seltsiliste ja abivajajate leidmisel ning omavahelisel kokkuviiimisel. Sellega tuleb ka edaspidi vabatahtlike seltsiliste koostöömudeli rakendamisel ja selle mõjude hindamisel arvestada. Üldpildis leidsid koostöölepingulised KOVid, et olemasolev koostöömudel suuresti toimib (mh aitab kaasa efektiivsemale võrgustikutöö toimimisele) ning on soovitanud või julgeksid soovitada vabatahtlike seltsiliste tugitegevust ka teistele kohalikele omavalitsustele.

Suurimaks väärtuseks peetakse koordineeritud vabatahtliku seltsilise tegevuse juures just infovahetust abivajajate käekäigu osas ning olulist kvaliteedi lisandust olemasolevatele hoolekandeteenustele (mh hooldekodudele). Pikas perspektiivis näevad KOVid, et koordineeritud vabatahtlike seltsiliste tegevusel võib olla suur roll ja väärtus ennetustööna eakate ja puuetega (ja mõnikord ka muude abivajajate) inimeste abistamisel. Koordineeritud vabatahtlike seltsiliste koostöömudel is soovivad KOVid jätkata ühe piirkondliku osapoolena: ollakse nõus osalema infovahetuses ja potentsiaalsete osapoolte kaardistamises. KOVide valmidus laiendada infovahetuses kaasatute ringi on samm edasi suurema koostööpotentsiaali suunas ka kogukondlikul tasandil.

Rahuloluküsitlusele vastajate hinnangul võiks vabatahtlike seltsiliste tugitegevuse koordineerimisega ka edaspidi tegeleda KOVist eraldiseisev koordinaator (või muu esinduskeha), sest KOVid ei soovi praegusele töökoormusele, mis on juba hetkel ülekoormus, ja sotsiaalhoolekande suurte muutuste valguses lisaülesandeid või kandvat rolli vabatahtlike seltsiliste tegevuse koordineerimisel. KOVid näevad rahastuse osas eelarvelisi piiranguid ja eelistavad senise panuse suuruse jätkumist KOVi kohta. Suurema rahastamise (mh nt koordinaatori tasu maksmine) võimekus sõltub kohaliku omavalitsuse eelarvest ja valmisolekust, kuid suuresti nähakse parema võimalusena riiklikku rahastust.

Küsitluse põhjalik ülevaade on leitav Lisast 3, samuti on kättesaadav meie [kodulehel](#).

2.2.3 Hoolekandetasutuste kaasamine piirkondades

Hoolekandetasutused olid piirkondades olulisteks sotsiaalpartneriteks. Kokku kaasati projekti 46 hoolekandetasutust, sh mittelepingulised partnerid. Hoolekandetasutuste huvi osaleda ja seltsilisi enda juurde kaasata kasvas projekti käigus: mida enam levis info ja tuli tagasisidet, et seltsiliste tegevusest oli hoolekandetasutuses kasu, seda enam hakkasid asutused seltsiliste kaasamise vastu huvi tundma.

Tegevused seltsilise ja hoolekande asutuse klientide vahel olid asutusesti väga erinevad; enamlevinud olid vestlemine ja jalutamine. Samuti olid levinud raamatute/ajalehtede/ajakirjade ettelugemine või tutvumine uuema kirjandusega ning erinevate meelelahutuslike, aga ka mõistust teritavate tegevuste harrastamine (ristsõnade lahendamine, lauamängude mängimine jm). Mitmel juhul toodi esile ka ühislaulmist või muusika kuulamist. Keskmiselt käis hoolekandetasutuses 2 seltsilist. Üldine ootus on aga, et neid oleks (oluliselt) rohkem ja nad külastaksid hoolekandetasutust (oluliselt) sagedamini (vt ka hoolekandetasutuste rahulolu küsitlus Lisa 4 ja punkt 3.2.3).

Hoolekandetasutuste tagasiside põhjal saame kinnitada, et hoolekandetasutuse kliendid said seltsiliste külastusest positiivseid emotsioone ja võimalusi aktiivseteks tegevusteks. Väljavõtteid tagasiside küsitlusest:

“Issand, meil käisid nii toredad seltsilised! Kes meisterdas meiega, kes mängis pilli, kes võimles ja mängis bingot meiega, kes luges meile raamatut ette. Te ei kujuta ette, kui toredaks minu päev muutus. Ma lausa ootasin järgmist kohtumist.”

“Koordinaatori korraldatud vestlushommikud on huvitavad, eriti meeldisid Aafrika-muljed. Meeldib, et vestlusesse kaasatakse kõiki, sest minu põlvkonna inimestel puudub harjumus oma mõtteid avalikult väljendada. Nii saab teada palju huvitavat inimestest, kellega elad koos, aga muidu ei suhtle.”

Seltsiliste valmisolek hoolekandeesutustes panustada sõltus inimese enda ootustest, varasemast kogemusest eakatega suhtlemisel ning teadlikkusest. Seltsiliste püsijäämine hoolekandeesutusse oli seotud ka hoolekandeesutuse poolse suhtumise ja vabatahtliku seltsilise toetamise ja juhendamisega kohapeal. Väljavõtte tagasiside küsitlusest:

„Kogemus töötada vabatahtlikuna eakatekodus on olnud emotsionaalselt väga kurnav ning viinud mind taipamiseni, et ma ei tule selle tööga emotsionaalselt toime. Vabatahtlikuna eakate ja haigetega enam ei soovi töötada. Kui vabatahtlikuna panustada, siis valdkonnas, mis emotsionaalset raskust ei põhjusta.“

Projektis sõlmisime hoolekandeesutustega lepingud, hoolekandeesutus pidi omalt poolt leidma seltsilisele kontaktinimese, kelle poole seltsiline sai vajadusel pöörduda. Eelpool kirjeldatud olukorra puhul oleks olnud vabatahtlikule kindlasti vajalik pakkuda kovisiooni ja suuremat juhendamist, mida aga paraku hooldekodus ei tehtud. **Seega on ülioluline, et hoolekandeesutus, kes soovib endale seltsilisi, peab selleks ka ise tegema ettevalmistusi ning pakkuma seltsilisele tuge ja nõustamist.**

Projekti poolt valmisid hoolekandeesutustele juhendmaterjalid: [vabatahtlike kaasamise ABC](#) ning [motivatsioonijuhend](#), miks tasub panustada seltsiliste kaasamisse. Viisime läbi hoolekandeesutuste esindajatele ka veebinari vabatahtlike kaasamisest. Selle raames valmis [videoklipp](#), milles Tiina Tambaum avab vabatahtlike seltsiliste tegevuse sisu ja hoolekandeesutuste võimalusi seltsilisi kaasata.

Mais 2023 viidi läbi rahulolu küsitlus projektis osalenud hoolekandeesutuste seas. Kokku oli selleks hetkeks liitunud 32 hoolekandeesutust, neist vastas küsitlusele 24. Rahuloluküsitluse eesmärgiks oli koguda andmeid kokkuvõtte tegemiseks rahulolust vabatahtlike seltsiliste tegevusega hoolekandeesutustes. Samuti soovisime saada tagasisidet hoolekandeesutuste laiemast valmisolekust kaasata vabatahtlikke oma tegevustesse. Rahuloluküsitlus vormistati ja viidi läbi e-küsitluse formaadis Google Forms veebikeskkonnas.

Kokkuvõtlikult tulemustest

Vabatahtlike kaasamise väljakujunenud süsteem hoolekandeesutustes seni enamasti puudub. Seltsiliste tegevusel nähakse olulist positiivset mõju nii hoolealustele kui hoolekandeesutusele tervikuna.

Mõju hoolealustele kirjeldatakse järgmiselt:

- hoolealuse üksildustunde vähenemine;
- positiivne mõju emotsionaalsele tervisele (meeleolu paranemine, rõõmsam ja aktiivsem olek; rohkem elutahet);
- kehalise tegevuse paranemine (jalutamine, kehalised harjutused);
- tegevusvõimaluste lisandumine (mängud, meisterdamine, ühislaulmine, raamatu lugemine jm) ja seeläbi hoolealuste kognitiivsete võimete toetamine;
- hoolekandeesutustest välja saamine (kohviku või ürituste külastamine, kogukonnas ringiliikumine jm);
- igapäeva rutiini lõhkumine.

Vabatahtlike seltsiliste tegevusel on tajutav mõju ka hoolekandeesutusele tervikuna:

- rohkem (individuaalset) tähelepanu ja hoolivuse ülesnäitamist hoolealustele;
- hoolealuste mõtestatud ja mitmekesisem vaba aeg;
- nõ värske vere kaasamine, väljastpoolt hoolekandeesutust tuleva inimese lisandumine hoolealusel igapäevaellu;
- positiivne mõju hoolekandeesutuse üldisele teenuste kvaliteedile.

Samas peab ka tõdema, et **vabatahtlike seltsiliste tegevus on hoolekandeesutusesti olnud erinev**, seda nii tegevustesse kaasamise kui ka hoolekandeesutust külastatavate seltsiliste arvu poolest. Seetõttu on vabatahtlike seltsiliste tegevusest saadud kogemus erinev. Mida kauem on vabatahtlikud seltsilised hoolekandeesutuses toimetanud, seda selgemalt tuleb esile tegevuse positiivne mõju. Ka seltsiliste arv võib kogemust mõjutada – mida rohkem seltsilisi tegevustesse kaasatakse, seda tõenäolisemalt on nende tegevusel oluline positiivne mõju. Seltsiliste vähesus ning harvad külastused on peamised rahulolematuse põhjused seltsiliste tegevusega. Samas peab hoolekandeesutus mõistma ja aktsepteerima, et tegemist on vabatahtliku tegevusega, mille sagedus kujuneb vastavalt vabatahtliku panustamissoovile ja ajalistele võimalustele.

Kogemust seltsiliste tegevusest mõjutab ka vabatahtliku seltsilise suhtumine: kokkulepetest kinnipidamine, tegevuste järjepidevus, sujuv infovoog hoolekandeesutuse ja vabatahtliku seltsilise vahel.

Oluliseks peeti vabatahtlike seltsiliste tugisüsteemi, sh piirkondlike koordinaatorite olemasolu ja vabatahtlike eelnevat ettevalmistust (koolitust, taustakontrolli), ja ka tugimist tegevuse ajal.

Ohukoht on, et vabatahtlikke (mitte ainult seltsilisi) käsitletakse kui tegevusjuhendajate asendajaid. See tähendab, et vabatahtliku roll ja ülesannete läbimõtestamine hoolekandeesutuses on oluline, seda ka valeootuste vältimiseks. Arusaama saab parandada hoolekandeesutustele juhendmaterjalide ja töökordade koostamisega vabatahtliku töö korraldamiseks ja vabatahtlike värbamiseks hoolekandeesutusse. Selline töökord enamuses hoolekandeesutustest hetkel puudub nagu ka ametijuhendisse lisatud tööülesannete kirjeldused vabatahtlike tegevuse korraldamiseks asutuses. Selliste **juhendmaterjalide koostamisel ootavad**

hoolekandeesutused abi, seetõttu on mõistlik need koostada keskselt tugisüsteemi abi, samuti tööriistad, mida saab asutus vajadusel oma spetsiifikast tulenevalt täiendada. **Hoolekandeesutused vajavad lisaks koolitamist ja nõustamist vabatahtlike asutusepõhise värbamise korraldamisel ning vabatahtlike tegevuse juhendamisel.**

Hoolekandeesutuste **ootused vabatahtlikele peegeldavad selgelt eaka-spetsiifiliste teadmiste vajadust ning hoolekandeesutuse konteksti**: hoolekandeesutuse-spetsiifiline lähenemine, vabatahtliku seltsilise tegevustes selle spetsiifikaga arvestamine; vabatahtlike parem teadlikkus/ettevalmistus eakate spetsiifikast (sh erinevate haiguste mõistmine; ergonoomika, eakate esmaabi põhitõdede tundmine jm); vabatahtliku eetika tundmine, sh isikuandmete kaitsel; noorte suurem kaasamine vabatahtlike seltsiliste tegevustesse.

Positiivne on see, et **enamus küsitlusele vastanud hoolekandeesutustest on saanud vabatahtlike seltsiliste kaasamisest tunnetatud lisandväärtust ja nad peavad vajalikuks ka tulevikus jätkata vabatahtlike, sh seltsiliste kaasamist.** Valdavalt ollakse valmis ühiskoolitusteks vabatahtlikega, et üksteist paremini mõista. Samuti ollakse nõus panustama vabatahtlike tegevust reguleerivate juhendmaterjalide ja töökordade väljatöötamisesse. Omalt poolt ollakse valmis ka vabatahtlike esmaseks väljaõpetamiseks kohapeal (asutuse spetsiifika tutvustamine jm), et uute vabatahtlike sisseelamine oleks sujuvam.

Küsitluse kokkuvõte on leitav Lisast 4.

2.3 Koostöömudeli rakendamise kogukondlik tasand

2.3.1 Kogukondlikud koostööpartnerid

Kogukonna tasand oli projekti esimesel poolel esindatud läbi kohalike ühenduste. Eelkõige aitas kogukonna tasand kaasata piirkondi, mis on keskustest kaugemal ja kus on hajaasustus. Samas aitas kogukondlik lähenemine kaasa tegevusele ka linnades murdmaks sealset anonüümsust väikeste piirkondade kaupa. Kogukonna tasandi kaasamine tõi välja vajaduse luua ka eraldi juhendmaterjal kogukondadele töös oma kogukonna eakatega.

Esimesteks partneriteks seltsiliste töös kogukonna tasandil olid (november 2022 - juuni 2023) järgmised kogukonnad: Muuga ja Klooga kogukonnad Harjumaalt, Kaisma Pärnumaalt, Kõljala Saaremaalt, Tuhalaane Viljandimaalt, Puka Valgamaalt, Leevaku Põlvamaalt ja Esku-Võisiku piirkond Jõgevamaalt. Kõigi eelnimetatud kogukondadega sõlmiti koostööleping, iga kogukond esitas oma tegevuskava tööst eakatega. Eelkõige pakkusid kogukonnad oma eakatele grupitegevusi, mis võimaldas luua omavahelist suhtlemist ja osalemist kogukonnatöös laiemalt.

Keerulisemaks osutus töö seni kõrvalejäänute kaasamisel. Ka väga tugevatel kogukondadel, kel on olemas ligi 20-aastane tegevuskogemus, oli raske minna inimeste koju ja leida viise, kuidas nõuotsilduse lõksu jäänud inimest toetada. Just sellest vajadusest lähtuvalt valmis Tiina Tambaumil

video „Kuidas kaasata neid, kes ise tulla ei taha?“. Ühtlasi leidsid kõik kogukonnad, et passiivsete eakate kaasamiseks vajavad kogukonnad juhendamist ja koolitusi.

Kuna esimene kogukondade kaasamine tervikuna osutus õnnestunuks, kaasati 2023. a juunist projekti veel 26 kogukonda:

Harjumaa: Aruküla; Viljandimaa: Koksvere, Metsküla; Läänemaa: Risti; Jõgevamaa: Adraku, Kõrveküla, Saduküla; Tartumaa: Maarja-Magdaleena, Kõrveküla, Rõngu, Käärdi, Koogi; Raplamaa: Kaiu, Kuimetsa; Pärnumaa: MTÜ Memento (esindab Pärnu linna eakaid, sh represseerituid), MTÜ Roheline Rist (esindab Ukraina kogukonda Pärnu linnas), Kadjaste; Võrumaa: Erastvere; Lääne-Virumaa: Vaeküla, Muuga, Lasila; Saaremaa: Sakla, Lümada; Järvamaa: Ahula; Valgamaa: Otepää aedlinn ja Vidrike.

Kogukondadele suunatud tegevuste toetamiseks sõlmiti leping MTÜga Partnerid, mille raames pakuti kogukondadele eksperdi nõuandeid ning viidi läbi kolm koolituspäeva (30.09; 13.-14.10 2023). Koolituspäevade teemadeks olid: kogukonna tähenduse avamine ja kogukonna arengufaasid, kogukonna teejuhis töös eakatega, kogukonna ja omavalitsuse koostöö, vabatahtlike seltsiliste roll ja eetika.

2.3.2 Kogukonnamudeli väljatöötamine eakate kaasamiseks ja testimine kogukondadega

Kogukonnamudeli väljatöötamiseks kaasati 2022. aastal Tartu Ülikooli kogukonna arendamise ja heaolu magistrandid Kristel Veeber, Liina Riisenberg, Astrid Org, Kadi Kass ja Eha Paas, kes koostasid mudeli kirjelduse ja visuaali, mida asuti testima projekti kaasatud kaheksa kogukonnaga: Muuga ja Klooga kogukonnad Harjumaalt, Kaisma Pärnumaalt, Kõljala Saaremaalt, Tuhalaane Viljandimaalt, Puka Valgamaalt, Leevaku Põlvamaalt ja Esku-Võisiku piirkond Jõgevamaalt. Testimine toimus perioodil november 2022 - juuni 2023. Testimise käigus pidasime iga kogukonna kohta uurimuspäevikut, kord kuus toimusid ühised veebikohtumised, kogukondadel olid abiks ka mentorid. Lõpptulemused võeti kokku Hüürul, 1. juulil 2023 toimunud lõpuseminaril.

Testimise tulemusena viidi sisse kogukonnamudelisse täiendused ja parandused. Projekti lõpptulemusena valmis teejuhis kogukondadele töös oma piirkonna eakatega. Kokkuvõtlikult tulemustest:

iga kogukond on unikaalne, mis on eelkõige selle paiga, inimeste ja nende omavaheliste suhete, tegevuste nägu. Meie omalt poolt saame pigem pakkuda teejuhist, mitte ühest mudelit, mis juba oma olemuselt annaks kindlaid valemteid tegutsemiseks. **Just seetõttu kannab algselt mudeli nimega väljatöötatud materjal „teejuhise“ pealkirja.**

Enne kui kogukonnad asuvad käivitama tegevusi eakate toetamiseks, sh seltsi pakkumine, **on kogukonnal oluline mõista, kus ta oma arengus on.** Kogukonnatöö aluseks on inimeste

omavahelised suhted ja sealt väljakasvav usaldus ning üksteise toetamine. Kui tegemist on kogukonnaga, mis igapäevaselt ei suhtle, inimesed ei tunne üksteist, kus pole meeskonda, siis tuleb alustada suhete ja meeskonna loomisega. Kõik see võtab aega, tihti ligi aasta. Meie testimise käigus olid selles olukorras Muuga ja Klooga kogukonnad ning seetõttu oli neil ka väga keeruline algus: kõigepealt tuli asuda tegelema kogukonna loomisega ja alles siis sai liikuda edasi eakate toetamisega.

Kogunud, pikaajaliste traditsioonidega kogukonnad said oma tegevuse süsteemselt üle vaadata ja integreerida juurde tegevusi, mis võimestaks eakaid. Samas selliste kogukondade puhul oli oht, et **keskendutakse pigem grupitegevustele kogukonna keskustes ja eelkõige aktiivsetele eakatele, kes juba käivad ühissündmustel. Kõrvalejäänute kaasamine eeldab kogukonna juhendamist.**

Oluliseks peeti kogukonna ankru ehk koha, kus koguneda, olemasolu. Selleks ei pea alati olema külamaja või kogukonnakeskus, selgus, et selleks võib olla ka raamatukogu, Muugal näiteks lasteaed. Koht, kus kasvõi meeskonnaga aeg-ajalt kohtuda ja arutada, ning eakatel koht, kuhu on põhjust välja tulla, osutus oluliseks ühendajaks.

Oluliseks peeti meeskonna olemasolu – töös eakatega on vaja rohkem inimesi, nii neid, kes aitavad eakatel jõuda keskusesse, kui ka neid, kes on valmis inimestel kodus abis käima.

Kõik testimisel osalenud **kogukonnad pidasid oluliseks koostööd kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajatega.** Testimise käigus selgusid erinevad praktikad: oli neid, kellel kohe alguses koostöö sotsiaaltöötajate kaasamisel sujus, kuid oli ka neid, kellel tuli alguses päris palju vaeva näha, et saavutada kontakt, huvi ja toetus. Toimis ütlus: „Teod räägivad enda eest.“. Hea näide oli Puka kogukond, kus eakate koostoimetamine üha kasvas, jutt läks levima, mis omakorda tõi piirkonna sotsiaalosakonna inimesed kohapeale uudistamas, et mida ja kuidas tehakse. Seega koostöö on oluline, selle saavutamiseks on vaja tööd teha ja panustada. Head näited (ning praktika) on üks võimalus, kuidas usaldust võita. Kogukonnad saavad väga palju toetada sotsiaaltöötajaid nende töös – just ennetustegevustega, õigeaegsel märkamisel ja erinevate teenuste kombineerimisel, mille üheks osaks on kogukond oma seltsiliste tegevusega.

Kogukonnamudelil on osapoolteks eelkõige kogukond ja omavalitsus ning sealne sotsiaalosakond, aga miks mitte ka teiste valdkondade ametnikud, näiteks põlvkondadevahelise koostöö edendamiseks tasub kaasata hoopis noorsootöötajaid.

Kõik kogukonnad rõhutasid **vajadust kogemustevahetuse ning seltsiliste õppematerjalide ja koolituste järele.** Seda on aga mõistlik korraldada kas piirkonniti või üle-eestiliselt.

Väljavõtteid tagasiside küsitlusest kogukonna tegevuste osas:

„Kui ennem Muugal ma kellegagi ei suhelnud, siis nüüd, seltsilistega liitudes, tunnen elus esimest korda, et Muugal on kogukond.“

“Kogukonna talgupäev koos küla lastega. Eesmärk oli puud lappida heinakuhja-taolisse labusse. Oli väga tore midagi uut juurde õppida ja töötada koos lastega. Sõime lõpetuseks koos talgusuppi.”

Vabatahtlike poolt saadud abi mõjuulatust ilmestab järgmine tagasiside:

“Kogukonnast eraldunud ja elus pettunud inimesele lootuse ja rõõmsa meele andmist, et vabatahtlik minu jaoks alati olemas on, kui abi vajan.”

“Minu kaasamist kogukonnaellu, mulle pidevalt helistamist, vestlemist telefonis.”

Kokkuvõtlikult

Kogukondlik tegevus ei juhtu iseenesest. Kogukonnad vajavad toimimiseks ühelt poolt inimeste endi tahet ja soovi, teiselt poolt kogukondade eestvedajate teadlikkuse tõstmist ja toetamist, et maandada kogukonna eestvedajate läbipõlemise riski. Olulisel kohal on ka kogukondliku lähenemise integreerimine programmidesse, mis võimaldaks kogukondadel oma inimestele pakkuda (ja koos läbi viia) tegevusi, mis aitavad tervelt ja aktiivselt vananeda, ennetada väärkohtlemist ja tõrjutust ning kaasata vabatahtlikke hoolekandeteenuste juurde. Siin on määrava tähtsusega omavalitsuse-, aga ka riigipoolsed tegevused.

Eesti Heaolu arengukava eesmärgiks on tagada, et kõik Eesti inimesed oleks hoitud. Leiame, et selle eesmärgini saab jõuda vaid kogukondade ja avaliku sektori koostöös. Oluline on arvestada, et tihtipeale on kogukondade sisuline tegevus ja toimimine mitteformaalne. Kogukonnad ei pruugi tegutseda formaalsete gruppidenä, aga nende roll ja võimalused märgata abivajajaid on suurem kui ühingutel. Seega on lisaks avaliku, erasektori ja ühingute koostöö parandamisele vaja koostöösse kaasata tegutsejatena ka mitteformaalsete kogukondade eestvedajad. Just kogukonna tasandil tunnevad inimesed teineteist: teavad naabrit või naabruskonnas elavat abivajajat. Just tänu lähedusele (ja usaldusele) on võimalik kiiresti märgata inimese abivajadust ja vastavat abi pakkuda. Nii mõnegi abivajadusega saaksid kogukonnad ise hakkama, kasutades kogukonnas olemasolevaid ressursse.

Teejuhise terviktekst on leitav raportis Lisast 2.

3. Andmete kogumine ja analüüs

3.1 Ülevaade andmete kogumisest ja analüüs

Mudeli rakendusperioodil 31.08.2021-31.10.2023 koguti eri allikatest järjepidevalt infot toimunud tegevuste ja saadud kogemuste kohta.

Projekti andmebaas: nii abivajaja kui ka vabatahtliku toimikud olid elektroonsed, mis on liidud koondatud selleks välja töötatud pilvepõhisesse [andmebaasi](#). Andmebaas arendati välja koostöös TL Development OÜga. Andmebaas täitis kahte eesmärki:

- 1) Koondada jooksvalt vabatahtlike ja abivajajate info, millele toetudes projekti elluviija jälgis mudeli rakendamist ning kogus andmeid tulemuste hindamiseks ja analüüsimiseks.
- 2) Lihtsustada ja ühtlustada vabatahtlike tegevusega seotud protsesse, mh võimaldas andmebaas vabatahtlikel täita e-keskkonnas kliendipäevikuid ja teisi mudeli rakendamisega seotud dokumente (nt tagasisideküsitlused).

Peamiste sammude lühikirjeldus projektiga liitumisel

Programmiga liitumisel allkirjastasid nii abivajaja kui ka vabatahtlik seltsiline nõusoleku tegevustega liitumiseks ning isikuandmete töötlemiseks. Enne tegevustega liitumist kontrolliti vabatahtliku Karistusregistrit, et vähendada juhtumeid, mis võivad kahjustada abivajaja elu, tervist või vara. Vabatahtlike seltsiliste tausta kontrollimine aitab tõsta üldist usaldusväärsust vabatahtlike seltsiliste tegevuse kohta.

Esmane kontakt abivajaja ja vabatahtliku seltsilise vahel toimus üldjuhul koos piirkonna koordinaatoriga. Esmase kohtumise ajal tutvusid abivajaja ja vabatahtlik seltsiline teineteisega, selgitati kummagi poole ootusi ja võimalusi. Kui mõlemad pooled olid nõus koostööd alustama, võidi sõlmida ka kolmepoolne hea tahte kokkulepe (abivajaja - vabatahtlik seltsiline - piirkonna koordinaator), milles fikseeriti ühised tegevused, abi osutamise regulaarsus ja muud kokkulepped. Hea tahte kokkulepe ei olnud kohustuslik dokument, osapooled said selle sõlmida raamistiku loomiseks suhtlemisel ja tegevuste kokkuleppimiseks.

Abivajaja kohta avati andmebaasis klienditoimik, kuhu sisestati kõik temaga seotud kontaktid (nõ kliendipäevik), mis on aluseks käesolevale raportile perioodi 31.08.21-31.10.2023 kohta. Perioodil 01.09-31.11.2021 toimus kohalike omavalitsuste kaasamine, andmebaasi arendus ja koordinaatorite võrgustiku loomine, abivajajate ja seltsiliste kaasamine algas alates 01.12.21. Sellest kuupäevast alates kajastuvad alltoodud tegevuste analüüs andmed.

Kliendipäevikud

Kliendipäevik on toimik, kus kajastuvad kõik abivajaja ja vabatahtliku seltsilise vahelised kontaktid, nende kestus ja tegevuse kirjeldus. Ühtlasi kajastavad päevikud kliendi vajadusi ja üldandmeid. Andmebaas võimaldas genereerida nõ külastuste raportit MS Excel formaati nii KOV või maakonna lõikes kui ka üle-eestiliselt.

Analüüsis on kasutatud kliendipäevikuid ja külastuste raporteid seisuga 31.10.2023: analüüsiti vabatahtliku seltsilisele poolt osutatud abi, selleks kulunud aega ning vabatahtlike poolt loodud lisandväärtust sotsiaalhoolekandesse. Sarnaselt pilootprojektile jaotati andmete sisulisemaks analüüsiks kliendipäevikute sissekanded vabatahtliku tegevuse alusel 5 kategooriaks. Tegevuste kodeerimisel lähtuti sellest, millist abi inimene osutas (nt vestlus, abistamine kodutöodes, saatmine väljasõitudel), kus abistamine toimus (inimese kodus või väljaspool) ning kas tegu on omas kodus elava kliendiga või hoolekandeteenusel oleva abivajajaga. Oli kandeid, kus sisu vajanuks täpsustamist – näiteks ei olnud alati võimalik aru saada, kas tegevus tehti koos abivajajaga või tema eest; kas tegevus leidis aset kodus või hooldekodus. Mõne üksiku kande puhul jäi sisuline tegevus täiesti täpsustamata. Vabatahtlike fookusgrupiintervjuudes märgiti mõnel juhul andmebaasi täitmisel esinenud takistusi ning see võib mõjutada ka sissekannete kvaliteeti. Siiski annavad kliendipäevikute sissekanded piisava ülevaate, millist abi ja millises mahus vabatahtlikud eakatele osutasid.

Andmebaasi sisestatud vabatahtlike seltsiliste andmete alusel on analüüsitud seltsiliste profiili (sugu, vanus, piirkondlik jaotus jm).

Abivajajate küsitlused

Projekti käigus viidi abivajajatega läbi peale 6 kuud tegevuses osalemist vaheküsitlused ja tegevuste lõppedes lõpuküsitlused. Küsitlused lisatud raportis lisades 5 ja 6.

Abivajajale suunatud küsimused on hankija poolt kirjeldatud hanketingimustes. Poolstruktureeritud küsitlused viis läbi vabatahtlik, sisestades vastused otse andmebaasi või kasutades väljaprintitud küsimusi paberil, mille võis jätta täitmiseks ka abivajaja kätte. Paberil täidetud küsimustikud sisestas andmebaasi kas vabatahtlik ise või piirkonna koordinaator.

Et tagada võimalikult ühesugune andmekogumine, koostati küsitlejatele kirjalik juhend ning tutvustati seminaridel piirkonna koordinaatoritele tagasiside kogumise põhimõtteid. Koordinaator omakorda juhendas seltsilisi, kuidas abiküsimustega põhiküsimust selgitada ja täpsustada.

Küsitlust ei viidud abivajajaga läbi juhul, kui tema vaimne või füüsiline seisund ei võimaldanud küsimustele vastamist. Vaheküsitlusi ei toiminud ka kogukonnamudelil osalevate abivajajate

puhul, kuna osad kogukondade tegevused jäid liiga lühikeseks, et läbi viia küsitlusi, teisalt tuli kogukondade tagasiside eelkõige läbi ühiskohtumiste.

Küsitlused näitasid, et küsimused ei kohaldunud hästi projekti sihtrühmale, eriti hooldekodus viibivatele inimestele. Küsimustele vastamisel oli juhtumeid, kus abivajajal tekkis vastuseis ning ei soovitud küsimustele üldse enam edasi vastata. Samas oli ka juhtumeid, kus vabatahtliku selgitused ja küsimuse ümbersõnastamine aitasid abivajajal küsimusest paremini aru saada ning vastamine oli seetõttu lihtsam.

Fookusgrupi intervjuud vabatahtlikega

Tegevusmudeli analüüsimiseks ja seltsilistelt tagasiside saamiseks viidi vabatahtlike seltsiliste seas perioodil august-september 2022 läbi fookusgrupi intervjuud. Fookusgrupi intervjuud toimusid piirkonniti, Harjumaa (v.a. Tallinn) moodustas ühe piirkonna, samuti Jõgeva- ja Tartumaa ning Põlva- ja Võrumaa. Kokku viidi läbi 13 fookusgruppi. Valgamaa piirkonnas intervjuud ei toimunud. Fookusgrupi intervjuul osales keskmiselt 6-7 vabatahtlikku seltsilist igast piirkonnast, kokku 81 seltsilist. Fookusgrupi intervjuule kutsus koordinaator seltsilised, kes on olnud vabatahtlikuks seltsiliseks vähemalt ühele abivajajale. Fookusgrupi moodustamisel lähtuti heterogeensusest ja kontrastsusest: algajad-kogenud seltsilised, vanemad-nooremad, võimalusel mehed-naised jpm, samuti valiti uurimisküsimuse seisukohalt keskmisest veidi „intensiivsemad“ juhtumid, mis lubasid välja tuua arvamuste erinevuse.

Fookusgrupi intervjuu viis läbi piirkonna koordinaator poolstruktureeritud intervjuuna. Mõnel juhul oli koordinaatoril toeks abiline, kes aitas intervjuu üles kirjutada. Koordinaator võis intervjuu ka salvestada, sellisel juhul transkribeeriti salvestis <https://bark.phon.ioc.ee/> keskkonna abil. Koordinaatoritele koostati juhendmaterjal, samuti viis ekspert Tiina Tambaum koordinaatoritele läbi fookusgrupi intervjuude juhtimise praktilise koolituse. Fookusgrupi läbiviimisel kasutasid koordinaatorid struktureeritud küsitluskava (vt Lisa 7), milles olid toodud nii põhiküsimused kui ka abistavad küsimused, samuti intervjuu ajaline jaotus.

Fookusgrupi intervjuude ülestäheldused esitas koordinaator MS Word failina ekspertidele Eha Paas ja Anni Ausmees. Kuivõrd intervjuude eesmärk oli saada vastuseid kindlatele küsimustele ning analüüsiks ettenähtud aeg oli piiratud, valiti analüüsi meetodiks suunatud **kvalitatiivne sisuanalüüs**. Juba transkribeeritud intervjuudest eraldati tekstiosad ning struktureeriti lähtudes küsimuste alusel loodud märksõnadest (sisukoodidest).

Vabatahtlike seltsiliste lõpuküsitlused

Vabatahtlikele seltsilistele suunatud küsimused on hankija poolt kirjeldatud hanketingimustes. Küsimustik lisatud Lisas 8. Poolstruktureeritud küsitlused viis läbi piirkonna koordinaator ajavahemikus 01.09-10.09.2023. Vastused sisestati otse andmebaasi. Kokku vastas küsitlusele 271 vabatahtlikku.

3.2 Analüüs abivajaja vaatest

3.2.1 Abivajaja profiil

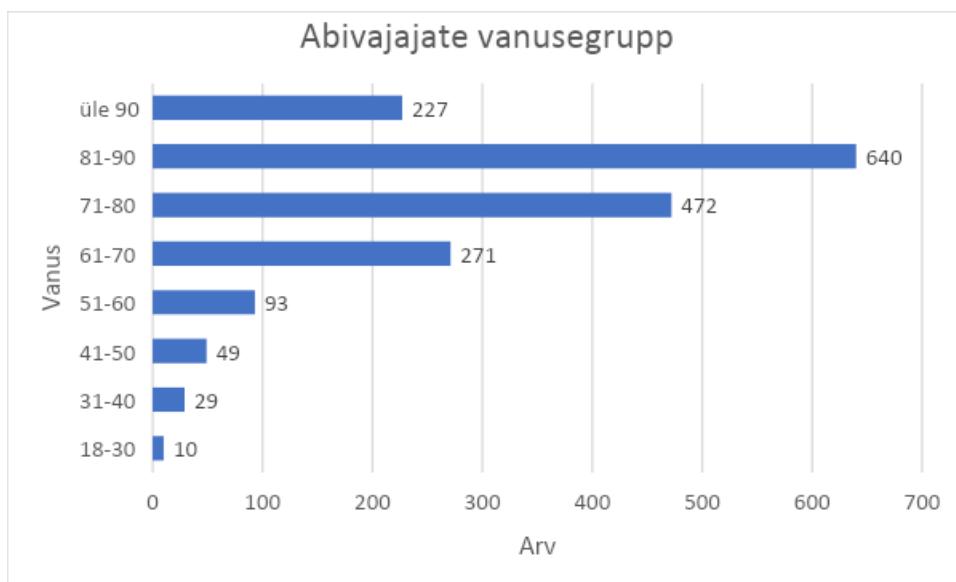
Seisuga 10.09.2023 on tegevustesse kaasatud 1802 abivajajat, kes kõik on saanud personaalset abi. Abivajajate jaotus on toodud alltoodud tabelis ja joonisel. Abivajajatena on tegevustesse enam kaasatud naisi - 1378 (76%), mehi on liitunud 424 (24%). Tegevused on toimunud kõikides maakondades ning enamikes kohalikes omavalitsustes - kokku on tegevustes esindatud 67 valda.

Tabel 2. Abivajajate jaotus maakondade lõikes

	Mehed	Naised
Harjumaa	78	301
sh Tallinn	11	105
Hiiumaa	24	61
Ida-Virumaa	26	116
Järvamaa	29	81
Jõgevamaa	38	96
Läänemaa	3	34
Lääne-Virumaa	29	114
Pärnumaa	45	108
Põlvamaa	24	56
Raplamaa	36	86
Saaremaa	22	83
Tartumaa	20	87
Valgamaa	11	36
Viljandimaa	21	57
Võrumaa	18	62
KOKKU	424	1378

Abivajaja keskmine vanus on ca 77 aastat. Vanim tegevustes osalenud abivajaja on 101-aastane, noorim 20-aastane.

Joonis 1. Abivajajate vanuseline jaotus

Vanuses 65+ on kokku 1560 abivajajat (87%). Enamus abivajajatest on tööturul mitteaktiivsed (95%). Töötuid või pikaajalisi töötuid on abivajajate hulgas 42 inimest, töötavaid abivajajaid on 19. Tööhõivestaatuse küsimusele keeldus vastamast 19 inimest.

Abivajajaid on kaasatud kokku 67-st omavalitsusest; seisuga 31.10.23 on tegevustega liitunud lepingulisi KOVe 57. See näitab, et abivajajatele osutatakse abi ka omavalitsustes, mis pole nõ ametlikult tegevustega liitunud (vt punkt 2.2.2).

Enamus abivajajatest elas kodus, kokku 1041 inimest. Lisaks oli tegevustesse kaasatud 761 abivajajat, kes elasid hoolekandeesutuses: tegevustega oli kaetud kokku 46 hoolekandeesutust. Suur hoolekandeesutustes viibivate abivajajate arv peegeldab nende inimeste suhtlemis-, aga ka liikumisvajadust (kui see on võimalik) nii majasiseselt kui ka väljaspool. Vabatahtlikud seltsilised saavad seega hoolekandeesutusele pakkuda olulist lisandväärtust hoolekandeesutuse elanikega tegelemisel.

Hoolekandeesutustes toimunud tegevustest võib lisaks suhtlemisele ja mälestuste jagamisele (näiteid: kohapärimus, traditsioonid ja kombed, vanad tavad toidu valmistamisel, kooliaeg jpm) esile tuua ka jalutamist ning mõnel juhul tegevusi väljaspool hoolekandeesutust (nt koos poes käimine, teatri või kontserdi külastus jm). Hoolekandeesutuses toimus ka ühistegevusi (nt raamatute ettelugemine, käsitöö ja meisterdamine, toiduvalmistamine jpm). Kahes hoolekandeesutuses käis vabatahtlik koos teraapiakoeraga ja hoolealuste seas leidsid need külaskäigud väga hea vastukaja.

Kodus elavatest abivajajatest olid 279 inimest erivajadusega. Kõige sagedamini oli tegemist liikumISRaskusega: kas ajutine, nt kukkumise või operatsiooni tagajärjel tekkinud liikumISRaskus või alaline (liikumisel kasutatakse rulaatorit või ratastooli). Sagedane oli ka terviselanguse tagajärjel tekkinud abivajadus, sh nägemis- või kuulmislangus, südamepuudlikkus vmt. Osadel

abivajajatest oli diagnoositud ka vaimne või füüsiline puue. Paljudel erivajadustega abivajajatel esines mitmeid erinevaid tervisekahjustusi korraga või oli ühe või mitme tervisehäda tõttu määratud töövõimetus.

Keskmine külastuse/kontakti aeg oli 1,3 tundi - see näitab, et kontaktid olid pigem pikaajalised, mitte lühiajalised kokkusaamised.

Enim külastusi/kontakte (214, vabatahtliku poolt panustatud kokku 321 tundi) tehti Jõgevamaa prouale, seevastu enim tunde veetis vabatahtlik Hiiumaa prouaga - kokku 799 tundi (kokku 181 kontakti/külastust, keskmine kontakt ca 4,4 tundi). Nende kahe vabatahtliku arvestuslik rahaline väärtus sotsiaalhoolekandesse on üle 7500 euro (vt ka 3.2.2).

Tegevustega liitus ka 30 Ukraina sõjapõgenikku, keda seltsilised ja kogukonnad toetasid integreerimisel meie ühiskonda, seda läbi kohaliku elu tutvustamise ja sõjapõgenike kaasamise kogukondade tegemistesse. Näiteks algatati Jõgevamaal kogukonna poolt bussiajagraafiku ja bussi suuruste optimeerimine arvestades Ukraina kogukonna vajadusi. Ukraina sõjapõgenikele olid vabatahtlikud toeks ka keeleõppel ning asjaajamisel ametkondadega.

3.2.2 Abivajajatele osutatud tegevuste kirjeldus

Osutatud abi maht: alates projekti algusest toimus kokku **19374 kontakti/külastust** kogumahuks **30961,99 tundi**, mis hõlmas endas erinevas vormis tegevusi ja abi. Vabatahtlikud on kokku loonud sotsiaalvaldkonda lisaväärtust summas **213 393,25€**; arvestuse aluseks on vabatahtliku töö tunnihind 7,02€ (2023. a; 6,62€ - 2022. a). Vabatahtliku töö tunnihind on kujunenud üldhooldus- ja erihoolekandeteenuse hooldustöötajate, abihoidlustöötajate, huvijuhtide arvestusliku keskmise tunnitöötasu ning koduteenuse, tugiisikuteenuse ja isikliku abistaja teenuse osutajate arvestusliku keskmise tunnitöötasu alusel arvestades rahandusministeeriumi majandusprognoosi keskmise palga nominaalkasvu määra osas.

Tabel 3. Külastuste arv ning külastustega loodud rahaliselt hinnatav panus sotsiaalvaldkonda

	Külastuste arv (tk)	Keskmine külastus (tundi)	Külastuste kestus kokku (tundi)	Külastuste hind kokku (€)
Harjumaa	3382	1,8	6466,87	44569,55
Hiiumaa	1990	1,4	4240,76	28792,82
Ida-Virumaa	1410	0,8	1830,87	12629,70
Jõgevamaa	2297	1	2895,62	19855,62
Järvamaa	1370	1,2	1594,66	10920,23
Läänemaa	551	0,5	1113,29	7552,82
Lääne-Virumaa	1820	1,8	2988,14	20610,37
Pärnumaa	1009	1,9	1891,67	13038,06
Põlvamaa	882	0,6	745,8	5117,01
Raplamaa	1035	1,3	1701,85	11729,36

	Külastuste arv (tk)	Keskmine külastus (tundi)	Külastuste kestus kokku (tundi)	Külastuste hind kokku (€)
Saaremaa	1187	1,8	1277,31	8794,39
Tartumaa	808	1,6	1717,72	11805,83
Valgamaa	135	0,9	172,2	1195,96
Viljandimaa	775	1,8	1602,23	11002,11
Võrumaa	723	0,8	723	5779,4524
KOKKU	19374	Keskmine: 1,3	30961,99	213393,25

Kõige sagedamini jäi vabatahtliku ja inimese koos veedetud aeg ühe tunni piiresse, keskmiselt 1,3 tundi. Samas oli ka neid olukordi, kus kontakt toimus terve päeva. Ühele külastusele kulus keskmisest rohkem aega juhul, kui vabatahtlik oli inimesele abiks toimetustel väljaspool kodu, saatjaks meelelahutuslikel üritustel või kogukondlikel üritustel/tegevustes osalemisel (nt pereliikmete või sõprade külastus). Näiteks veetis üks vabatahtlik kliendiga järjest **kolmteist tundi** „Maahommiku“ saate jaoks filmimisel. Oli ka vabatahtlikke, kellel kulus kliendiga tegelemiseks rohkem aega, sest abistavaks tegevuseks oli hooldamine. Kõige lühemad kontaktid jäid mõne minuti piiresse, kontakti sisuks oli sellisel juhul peamiselt telefonivestlus.

Vabatahtlike poolt osutatud abi: projekti eesmärgist lähtuvalt oli vabatahtliku seltsilise ülesandeks seatud abivajajate emotsionaalse heaolu kasvatamine, sotsiaalse ilmajäetuse vähendamine, abivajajatega suhtlemine ja nende toetamine. Pakutavate tegevuste sisuliseks eesmärgiks oli kliendi aktiveerimine vastavalt tema võimetele. Kuigi sisuliselt olid abistavad tegevused samad, mis pilootprojekti raames paika pandi, lisandus käesoleva projekti raames vabatahtlikele võimalus tegevusi läbi viia gruppides (nt osakondade kaupa projekti sotsiaalpartneriks olevates hooldekodudes).

Vabatahtlike poolt osutatud abi jaotub järgmiselt:

- seltsi pakkumine (vestlus, infovahetus, lugemine, käeline tegevus, aju stimuleerivad ja füüsilised harjutused);
- saatjaks olemine koduvälistes sotsiaalsetes tegevustes ning meelelahutuslikes tegevustes osalemisel (sh kultuuritarbimisel);
- abi lihtsamate kodutööde tegemisel, mida abisaaja üksi teha ei suudaks, aga koos toetajaga oleks kasvõi osaliselt võimeline tegema (nt poeskäigul toidukoti kandmine või teejuhiks olemine mäluhäiretega inimesele);
- abi vaimset ja emotsionaalset rahuldust pakkuvates tegevustes, nagu näiteks inimese mälestuste ja lugude jagamine, talletamine ning üksteiselt õppimine;
- gruppide tegevused (eelkõige hoolekandeaustustes ja päevakeskustes).

Vabatahtliku tegevus sõltus sellest, millist abi inimene ootas ning mil viisil ja määral sai vabatahtlik abi pakkuda. Tegevused lepitati kokku inimese ja seltsilise koostöö alguses. Tegevust

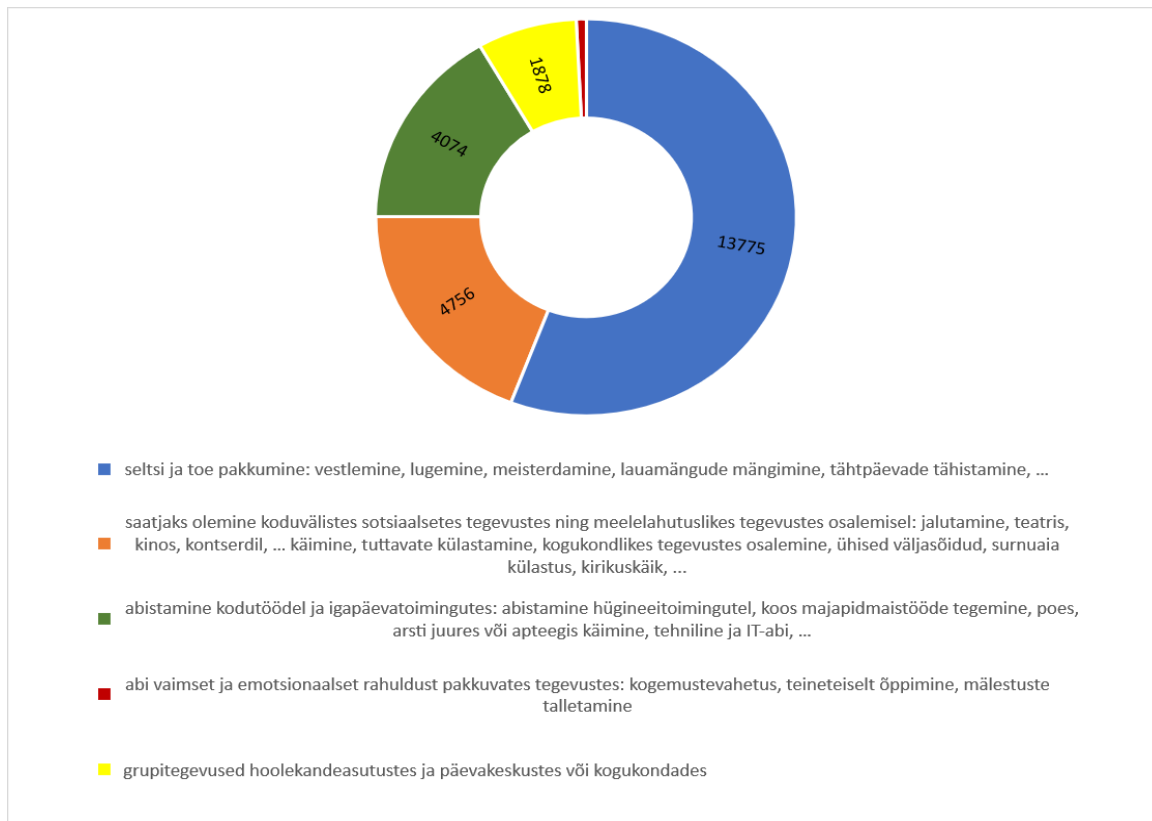
viidi suurel määral läbi abivajajate kodus (või hoolekandeesutuses), aga abivajajat toetati ka väljaspool kodus asjaajamistest, sotsiaalsetes tegevustes ja meelelahutuslikel üritustel osalemisel. Üks külastus võis sisaldada mitmeid erinevaid abistavaid tegevusi, alates lihtsast vestlusest lõpetades abivajaja transportimist eriarsti juurde või kogukonnaüritusele. Kõik need tegevused toetasid ühel või teisel moel abivajaja toimetulekut.

Tabel 4. Seltsiliste poolt pakutavad tegevused

Vabatahtliku seltsilise poolt pakutud tegevused	Arv	%
Seltsi ja toetavate vestluste pakkumine	13775	56
Saatjaks olemine koduvälistes sotsiaalsetes tegevustes, osalemine meelelahutuslikes tegevustes	4756	19
Abistamine kodutöödel ja igapäevaelu toimingutes	4074	17
Abi vaimset ja emotsionaalset rahuldust pakkuvates tegevustes	195	1
Grupitegevused (eelkõige hoolekandeesutustes ja päevakeskustes või kogukondades)	1878	8
KOKKU	24678	100

Kliendipäevikute sissekannete alusel jaotati vabatahtliku poolt osutatud abi 5 suuremaks kategooriaks (vt ka joonis 2). Kokku loendati kliendipäevikute sissekannete alusel **24 678** abistavat tegevust, millest osa osutati inimesele ka ühe kontakti käigus, nt käidi ametiasutuses, apteegis või toidupoes ning pärast seda ka vesteldi või jagati mälestusi. Või käidi koos jalutamas nt posti järel ning seejärel toimetati ühiselt majapidamistöödega. Esines ka juhtumeid (ca 35), mil kontaktile abistavat tegevust ei järgnenud: abivajaja ei olnud kokkulepitud ajal kodus või oli hooldekodus seotud teiste tegevuste või protseduuriga. Mõnel juhul oli abivajaja sattunud haiglasse või viidud õendushaiglasse. Hooldekodu elanikest klientidega abistava tegevuse läbiviimist võis piirata erakorraline üldine külastuskeeld COVID-19 leviku takistamiseks (peamiselt 2021. a.). Kontakti mittetoimumise olukorrad olid siiski pigem üksikjuhtumid.

Joonis 2. Vabatahtliku poolt pakutud tegevused

Kõige sagedamini seisnes vabatahtliku abi **inimliku toe ja seltsi pakkumises (56% kõikidest kontaktidest)**: toetavas vestluses (mh ka telefoni teel) ja ärakuulamises, mis võis olla seotud ka mingi tegevusega. Enamasti loeti raamatuid ja ajalehti, vaadati telekat, tehti käsitööd, mängiti laua- või kaardimänge, joodi teed või kohvi. Lisaks olid vabatahtlikud tihti seltsiks sünnipäevadel ning erinevate tähtpäevade tähistamisel. Omavahel jagati ka mälestusi nii perekonnast ja lähedastest, aga ka kogukonnast/piirkonnast, tööelust, endisaja kommetest ning üldiselt eluolust. Mõnikord juhtus sedagi, et abivajaja läks omal initsiatiivil hoopis seltsilisele külla, et vestelda ja ühiselt aega viita, nt grillida või vabatahtlikuga seotud tähtpäevi tähistada. Inimliku toe pakkumine sisaldas tegelikult kõikides kontaktides – ka jalutades või mõnda kultuurisündmust külastades toimus suhtlemine, omavaheline vestlemine.

Mõned näited pakutud seltsist:

“Kutsusin pr. Leida enda juurde külla Tabasallu. Tal oli meel kurb, et ei saanud sugulaste juurde Lõuna Eestisse ja turgutasin teda. Sõitsime Tabasalus ringi, näitasin, mis meil näitamist on. Ta oli nii rõõmus, et sai külla. Vaatas ehitud kuuske, jõime kohvi, sõime saiakesi ja hakkasime jäähokivõistlust vaatama. Seal mängis minu poeg ja ta väga soovis vaadata, sest pole kunagi jäähokit näinud. Kahjuks muidugi kaotus tuli, aga elasime täiega kaasa. Ta oli väga õnnelik. Kuusest jäid mul oksad üle, kinkisin need Leidale, et ta saaks ka jõulumeeleolu koju tuua.”

“Telefoniseltsing. Ülesandeks oli meenutada vähemalt 10 A-tähega linna. Esmalt oli Helgile meenunud vaid 3. Pika meenutamisega abistavate küsimuste ja vihjete abil saime lõpuks kokku 12 linna. Lahendasime ka veel mõistatusi.”

“Vestlesime eelmiste nädalate sündmustest. Enn rääkis, kuidas nad abikaasaga üritasid kunagi taimekasvatust püsti panna. Rääkisime spordisündmustest, eelkõige võrkpallist. Aitasin cd-plaatidele kleepse peale panna, rääkisime ka muusikast, mis meeldib.”

“Käisin Helvel külas. Ta soovis vanas Gooti stiilis kirjaga Piiblist lugemist ja pärast uuema tõlkega võrdlemist. Oli täitsa põnev. Ta on ise pime ja Piibel on tal peas.”

“Olin Urve juures. Imeilus pühapäev. Ajasin Urve naerma. Tahtsin nii väga, et ta ei oleks nukras tujus. Pärast ütles mulle, et olen ta jaoks parim asi elus.”

“Endla sünnipäeva tähistamine. Kuulasime ja laulsime kaasa Youtube vahendusel Entel-Tenteli ja ER Meeskvarleti laule. Vaatlesime akna taga linna söögimajas käivaid pisilinde. Avastasime uue linna ja selgitasime välja - ohakalind, vaatasime linnust pilte.”

“Õues on väga palav ja Osvaldil toas ei ole ka hea olla. Suurema osa ajast on pikali. Aga kui ma talle külla läheb, rõõmustab ta nii väga, et tundub, et paha olek läheb ka ära. Tervis ei ole enam hea, aga Osvald ei kurda. Räägib alati kaasa. Küsib minu elu kohta.”

“Õppisime Rummy mängukaartidega mängima.”/ „Lahendasime ristsõna. Tõin laste ristsõnad, sest Tõnu enda sõnul ei olnud ta kunagi ristsõna lahendanud. See meeldis talle rohkem kui Rummy mängimine.”

Peale seltsi pakkumise aitasid vabatahtlikud abivajajatel osaleda **koduvälistest sotsiaalsetes tegevustes** (19% kõikidest kontaktidest; jalutamine, marjul- ja seenelkäigud, loengutes, teatris või kontserdil käimine) või osaleda **kogukondlikes tegevustes** (nt kirikus käimine; külastati perekonda või sõbrannasid, seltsiliste ja vabatahtlike ühisüritustel osalemine, erinevatel eakatele suunatud kokkutulekutel käimine või kogukonnas eakate ühine sünnipäeva tähistamine). Palju käidi ka asulast/linnast väljas või teistes linnades väljasõitudel eluolu ja loodust nautimas. Sageli esines surnuaia külastamist ning lähedaste hauaplatsi korrastamist koos seltsilisega.

Üle Eesti oli palju näiteid eakate kaasamisest koduvälistesse tegevustesse, näiteks abistamine kogukonnaürituse ettevalmistamisel või ühine panustamine Toidupangas.

Näiteid ühistest koduvälistest tegevustest:

“Vähiravifondi Kingitud Elu heaks annetuste kogumine Kuusalu Coopis.”

“Ta on tore mees. Küsib, kas midagi saaks teha. Viisin ta siis Toidupanka. Aitas pappkaste lõhkuda ja pakendada. Tal oli hea meel abiks olla. Küsis juba järgmise aja kohta.”

“Riietusime rahvariietesse ja sõitsime maakonna laulu- ja tantsupäevale Käina Padarimäele. Oli väga kaunis laulu ja tantsupidu.”

“Organiseerisime ühiselt õunapuude õitsemiseajal Kõljala külamaja õues Õunaaia kohviku. Kõpsetasime kooki ja tegime pirukaid kohvikusse müügiks. Linnast oli külla tulnud laulu- ja tantsuansambel. Jälle tore üritus, kuhu tasus tulla. Ainult ilm oli külm ja tuuline.”

“Loengus osalemine: eakate turvaline kodu (Päästeteenistuse esindaja ettekanne). Rääkisime, kuidas muuta kodu turvalisemaks, erinevate andurite kasutamine.”

Lisaks panid vabatahtlikud käed külge **erinevates majapidamis- ja aiatöödes**, olenevalt olukorrast **tehti töid üheskoos või tegi seltsiline toimetused inimese asemel** (enamasti selle tõttu, et inimese enesetunne või tervis oli tavalisest halvem või ülesanne ei olnudki enam abivajajale jõukohane, näiteks ratastooli või rulaatori kasutamise tõttu). Mitmel juhul aitas vabatahtlik ka tehnikaga seonduvaid muresid lahendada (telefon, arvuti) või aitasid koduses keskkonnas arvuti teel vajalikke asju ajada (nt arveid maksta), tõstes sellega vähehaaval abivajaja digipädevusi. Kodustes tingimustes vajati abi ka **enesehooldusel**: mõõdeti vererõhku, lõigati juukseid, abistati hügieenitoimingutes, tehti koos võimlemisharjutusi, aidati ravimeid võtta.

Väljaspool kodu olid vabatahtlikud inimese **saatjaks igapäevaeluks vajalike toimetuste tegemisel**: peamiselt poes, apteegis või arsti juures, turul või juuksuris käimisel. Palju külastati ka raamatukogusid, et pärast oleks kodus tegevust lugemise näol. Esines ka üheskoos eaka noorepõlvradade külastamist, et toonast aega ja kohti meenutada.

Vabatahtlike tegevustes oli ka **tegevusi, mis kuuluvad kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja ülesannete hulka** – näiteks pakuti transporti haiglas/perearstil/eriarstil/massaažis käimiseks. Samuti abistati inimest tervise- ja sotsiaalhoiuteenuste kättesaamisel ja kasutamisel, sh vahendati infot ja kontakte, käidi Invarus abivahendeid ostmas või rentimas. Võrreldes teiste tegevustega oli neid vähemuses, kuid on põhjust oletada, et vabatahtlikud katsid vajadusi, mille rahuldamiseks teenust ei osutata või tehakse viisil ja mahus, mis ei vasta inimeste vajadustele, näiteks esines abivajaja igapäevast hooldamist. Vabatahtlike eeliseks abivajaja silmis on mitteametlikum suhtlus, paindlikkus. Vabatahtlik jõuab sageli inimeseni ka kiiremini kui nt ametlik abistaja.

Näiteid koostegutsemisest:

“Toimetame koos, käime õues jalutamas, teeme koos süüa. Vestleme. Kuulan tema jutte.”

“Vestleme, jalutame, koristame koos toad. Teeme koos süüa. Rohime koos lillepeenraid.”

“Käisime koos posti toomas. Imbi kõndis rulaatoriga ja oli õnnelik, et jõudis päris hästi 600 m korraga läbida.”

“Kodukülastus, koristamine koos ja pesime pesu.”

“Ühine sõit Tartusse turule. Pärast Virve juures ravimtaimede kogumine, tinktuuri valmistamine. Tee joomine.”

“Käisin Tiiul külas, aitasin korjata kanamune ja neid karpidesse pakkida, sest Tiiu müüb külarahvale talumune, koos sai palju vesteldud ka muudest põnevatest talutöödest.”

“Aitasin Evil küpsetada kooki ja teha salatit, kuna homme on taasiseseisvumispäev ja Evil tulevad lapsed külla. Koos oli vahva tegemine.”

“Koidu toimetas aiamaal, kui ma temale külla läksin. Olin nõus teda sealsetes toimetamistes aitama. Aitasin tal ära korjata kurgid ja pisut ka umbrohtu peenralt korjata. Koos oli tore kõike teha.”

Seltsiliste poolt pakutud abistamise näiteid igapäevaelu toimetustes ning enesehooldamisel:

“Jutustasime, aitasin tal pead pesta.”

“Reedal oli põlveoperatsioon, taastub operatsioonist. Soovib, et külastaksin teda iga päev. Toetan teda toas käimisel, aitan teha väikseid kodutöid, vestleme.”

“Linda voodi kohendamine, tema abistamine veeprotseduuridel, söömine ja rohtude võtmine. Samal ajal vestleme.”

“Jutustame, määrin haigeid kohti salviga, aitan veresuhkrut mõõta.”

“Käisime Viiviga täna pediküüri juures. Kuna tütar ei saanud emaga minna ja olukord oli juba kriitiline, siis olin meelega nõus seda temaga koos tegema.”

“Prügi- ja postiring. Lõikasin tal küüsi. Aitasin gaasi- ja veenäitu võtta ning viisin KÜ postkasti. Elutoa koristamine tolmuimejaga.”

“Proua Leie soovis, et mõõdaksin tema vererõhku. Edasi vaatasime albumeid ja ta pajatas piltidele juurde erinevaid lugusid.”

“Kuressaares kaupluste külastus. Käimisel toetamine. Kaupade valimisel abistamine.”

“Vestlesime, sättisime tuba ratastooliga liikumiseks ohutumaks. Aitamine ratastooliga toas liikumisel.”

“Olime Eviga terviserajal, mina suusatasin ja Evi tegi kepikõndi. Arutasime teemal, kui midagi Eviga juhtub, siis kellele ta helistab? Ta on orb ja pole kedagi lähedast. Poja mattis aasta tagasi. Kelle poole pöörduda vallas, kui on vaja abi näiteks elektriarve maksmisega või üldse rääkida?”

“Käisime poes “Kala ja Vörk” kilu ja räime ostmas. Rookisime kalad ära ja küpsetasime räimevormi. Oi, oli alles maitsev. Vestlesime kaladest.”

“Vaatasime kapid üle ja pakkisime mittevajalikud riided kotti ja toidunõud kasti ja sorteerisime riieid. Viisime Selveri juures olevasse Uuskasutus keskuse autosse. Pärast korrastasime kappe ja riieid. Lugesime raamatut “Rooside entsüklopeedia”.

“Tegime Atsuga reisi, mille lõpp-punktiks oli Vao küla Järvamaal, kus Ants oli sündinud ja koolis käinud. Teekonna koostas Ants, sooviga näha kohti, kus ta polnud vähemalt 10-15 aastat käinud. Seega sõitsime mööda Piibe maanteed. Tegime väikese sissepõike Jänedale ja liikusime edasi Koeru poole. Otsisime Antsu lapsepõlvkodu asupaika Visusti külas ja liikusime edasi Koeru surnuaiale, kuhu olid maetud Antsu vanemad. Riisusime hauad puhtaks ja tegime mõned fotod. Edasi sõitsime Vao külla, kus Ants oli elanud ja koolis käinud. Ants külastas ka naabrimeest, kellega ta polnud väga pikka aega suhelnud. Vaatasime Antsu koolimaja ja käisime ka Antsu kodumaja hoovil. Maja enam ei olnud ja maakivist kõrvalhooned olid lagunened. Edasi liikusime Tallinn-Tartu maanteele, lõunatasime ja liikusime edasi sotsiaalkeskusesse.”

Näiteid abistamisest asjaajamisel ja ametkondadega suhtlemisel:

“Külastasin, et pidada nõu, millist abi ta vallavalitsuselt vajab ja kuidas seda korraldada.”

“(Tartu valla) Laeva teeninduspunkti külastus. Aitasin ravimihüvitise taotlust teha.”

“Jutustame, räägime, et rohtusid peab korralikult ja õigesti võtma. Arutame ja peame nõu sooja lõunasöögi toomise koduhooldustöötaja poolt. Arutame toidutellimist ka tütrega.”

“Ajalehed tõin postkastist, rääkisime olukorrast Ukrainas. Aitasin teha põllumajandustoetuse taotlust PRIA-le, aitasin teha arvutiga pangaülekandeid.”

“Käisime Augustiga kuulmiskontrollis. Tutvusime kuuldeaparaatide võimalustega. Helistasime perearsti keskusesse ja panime aja. August soovis uusi retsepte, kuid arst soovis teda üle vaadata ja analüüsid teha. Kuna ta kuuleb väga halvasti, siis ma edastasin telefonitsi tema mured.”

“Käisime Hillega sotsiaaltöötaja vastuvõtul. Hille igasugustele hirmudele kartustel polnud alust, sotsiaaltöötaja menetles Hille probleemi väga hoolsalt, mille tulemusel sai 10 ruumi puid ja elektriarve Valla poolt tasutud. Hille oli liigutatud pisarateni ja Vallale väga tänulik.”

“Vaatasime üle Lilljeni kulud. Saatsime vajalikud kirjad, et saada need väiksemaks (telefon ja internet, õhtuleht).”

“Vaatasime, kuidas juhtida õhksoojuspumpa, tegime korda WiFi ühenduse ja õppisime kasutama teise teleri Telia TV teenust.”

“Koostasime ostunimekirja ja käisime Selveris toitu toomas.”/ “Vaatasime üle külmkapi ja kuivained ja käisime Selveris toitu toomas.”/ “Lobisesime maast ja ilmast, vaatasime üle külmkapi sisu ja viskasime ära üle tähtaja läinud toiduaineid.”

“Käisime Helle-Malli kassiga loomaarsti juures Tatari kliinikus.”

Vähem toimus õppimist ja kogemustevahetust (vaimne ja emotsionaalne rahuldust pakkuv tegevus; 1% kõikidest pakutud abistavatest tegevustest). Peaasjalikult jagati teineteisele nippe ja soovitusi näiteks toidutegemisel või ühiste hobidega seoses, aga oli näiteid ka eaka eluloo talletamisest seltsilise poolt. Üheskoos olid valmis proovima ka uusi tegevusi, näiteks katsetama vabaõhu treeningvahendeid.

“Kirjapandud eluloo ülelugemine ning täiendamine, lähedastega jagamine (poeg ja pojanaine).”

“Käisin Reedal külas, marineerisime koos kurke ja keetsime moosi, nii vahva oli temalt uusi nippe saada.”/ “Käisin Sirjel külas. Ta pakkus kohvi ja kooki. Õppisin tema käest, kuidas teha väga head marinaadi räimedele.”

“Käisime Hugoga Suuremõisa jõe ääres kalal. Proovisime uut sööta.”/ „Käisime Orjakus kalal. Õpetasin Hugole ahvenapüüki minu moodi.”

“Olin Peetri juures. Ta kutsus mett maitsuma. Olin huvitatud tema tehnoloogiast. Tal tuleb teistsugune tume mesi.”

“Sõit Tartusse, koos Virvega Koopiakeskuses tema luulekogu tellimuse esitamine. Luulekogus Virve ja ta õe luuletused. Luuletused trükkis, kogumiku koostas ja toimetas seltsiline. Sisseostud turul ja riidepoes.”

“Juhtusime oma õhtusel jalutuskäigul kogemata kokku ning jalutasime tund aega koos ning tutvusime Mustamäega. Ühel mänguväljakul, kus on ka võimlemisatraktsioonid täiskasvanutele, proovisime natuke nendega treenida.”

“Käisime Helmerseni kivitänavas. Harjutasime discgolfi mängu ja nautisime imelisi metsaradasid, korjasime sinililli. Kodus lugesime Vaapo Vaheri raamatut “Hiiumaa kirjanduse lugu”, 1. osa, vestlesime.”

“Käisime abikaasaga Silvia külas. Selverisse ja Rimisse läksime. Siis tulime koju /.../. Õpetasin talle, kuidas kodus piimast jogurtit valmistada. Kääritasime koos jogurtit. Siis lõikas mu abikaasa tema juuksed ära. Ta oli sellega väga rahul, sest ta ei tahtnud juuksurisse minna. Siis lobisesime natuke.”

Ca 8% tegevustest moodustasid vabatahtlike poolt läbi viidud grupiviisilised tegevused, nii hoolekandetasutuste elanikega (nt kahes maakonnas toimusid külastused teraapiakoeraga, korraldati pannkoogipühapäevad, toimus grupiviisiline raamatu ettelugemine, võimlemine või ühislaulmine) **kui ka kogukonnamudeli raames** (nt külakeskuse ümbruse korrastamine talgute raames, sündmuste ettevalmistamine, ühine vesivõimlemine või kultuurisündmuse külastus). Kokku osales grupitegevustes 482 inimest, grupitegevuste kogumaht oli 2300,50 tundi (ca 8% kõikidest tegevustest). Kõikide grupitegevustes osalenud inimestega toimus ka vähemalt üks individuaalne kohtumine/kontakt. Oluline on, et nii hoolekandetasutustes kui ka kogukonnamudeli rakendamisel oli ka näiteid ainult individuaaltegevustest, grupiviisilisi tegevusi osadel juhtudel üldse ei toimunud.

Grupitegevuste näited:

“Päeva alustasime väikese vestlusega. Küsimused, kuidas teil vahepeal läinud on ja kas olete kõik kenasti terved ja rõõmsad. Peale vestlust tegime väikese võimlemise, kus alustasime peeringidest ja lõpetasime varvaste liigutamisega. Seejärel hakkasime muusikat kuulama ja nuputama, kes laulab ja mis looga on tegemist. Paljud laulsid kaasa ja isegi tantsiti ja liigutati niisama rütmis käsi ja jalgu. Kõik olid rõõmsad ja ootavad meid tagasi.”

“Võimlesime, panime puzzlesid, mängisime doominod ja lugesime raamatut.”

“Kloogal toimus kogukonnapäev ja adventiküünla süütamine. Esmalt osalesime jõulumüügil, kus müüsiime Urve poolt suvel keedetud võilillesiirupit. Seejärel koos lauluklubiga laulmine kuuse juures adventiküünla süütamisel ja siis väike siseüritus.”

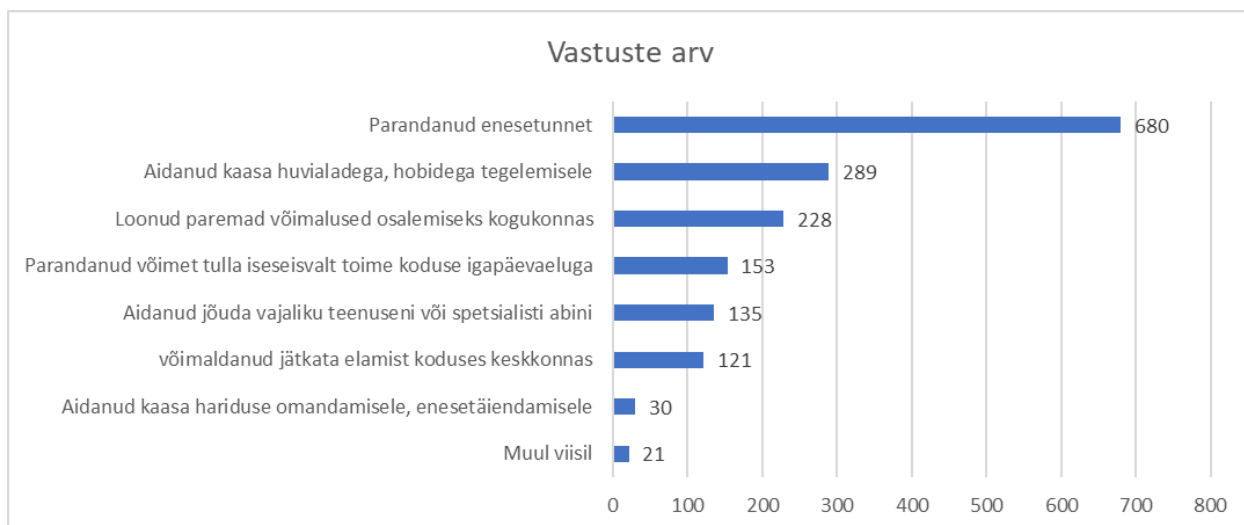
“Arhailise kultuuri töötuba, kus meisterdati puidust esemeid ja värviti neid. Tutvuti rahvapillidega, tantsiti, lauldi ja tehti võimlemisharjutusi rahvamuusika järgi. Lisaks kiiguti suurel külakiigel, et maandada stressi. Osalejad rääkisid natuke endast ja tutvusid teistega.”

3.2.3 Tegevuste tulemused, abivajaja rahulolu

Ülevaade vabatahtlike poolt osutatud abi tulemustest toetub klientide tagasiside küsitluse käigus kogutud andmetele. Tagasisidet kogusime nii oktoobris 2022 (kokkuvõtte projekti vaheraportis) kui ka perioodil august-oktoober 2023. Lõpuküsitlusele vastas 797 abivajajat. Mittevastanute hulgas oli neid, kes ei saanud küsitlusele vastata tervisliku seisundi tõttu (nt dementsus), aga ka neid, kes ei soovinud vastata, või kellega on kontakt katkenud (sh ärakolimise piirkonnast; ei vasta telefonile jmt). Kogukondade kaudu toetatud abivajajate tagasiside koguti kogukonnas toimunud arutelude kaudu.

Abivajaja käest küsiti, **kuidas on vabatahtlik seltsiliste teenus parandanud tema toimetulekut**. Vastused kajastuvad alltoodud joonisel. Abivajaja võis oma arvamuse kirjeldamiseks valida mitu vastusevarianti.

Joonis 3. Muutused toimetulekus tänu vabatahtlike abile

Ülekaalukalt (85%) vastati, et vabatahtliku toetus parandas enesetunnet. Kokku 36% abivajajatest tundis, et seltsiline aitas neil kaasa hobidega või huvialadega tegelemisel. Kõrgelt hinnati (ca 29%) ka seltsiliste panust abivajajatele võimaluste loomisel kogukonnaval osalemiseks. Ca 20% vastajatest leidis, et seltsiline toetas nende toimetulekut eluliste asjaajamistega seotud tegevustes (kodus või väljaspool). Vähem toodi välja (n=30; 4%) seltsiliste rolli hariduse omandamisel või enesetäiendamisel.

17% lõpuküsitluse vastajatest (n=121) hindas, et vabatahtliku tugi aitas neil muuhulgas jätkata ka kodus keskkonnas elamist. Kui abivajaja poolt anti hinnang, et teenus võimaldas jätkata elamist kodus, loetakse, et selle abivajaja puhul toimetulek paranes ja ühtlasi välditi ka ööpäevaringset institutsionaalset teenust. Sama küsimust hinnati ka vaheküsitluste käigus. Koos vahehindamise küsitlusega on kokku 230 inimest (ca 13% kõikidest tegevustesse kaasatud abivajajatest) märkinud, et tänu vabatahtlikele paranes nende toimetulek ja saadud toetus võimaldas neil jätkata elamist kodus – seltsilise tugi ja tegevus seega on ennetanud inimeste sattumist hoolekandetasutusse.

Muul viisil aitamise alla töid abivajajad (n=21) erinevaid aspekte, nt end ühiskonnas olulisena tundmine või kodust väljasaamine, abi asjaajamisel või transpordi korraldamisel, aga märgiti on vestlusi ja kohtumisi, mida oodati. Nimetati ka teineteise eripärade aktsepteerimist.

Selgitavatest märkustest väljendub muu hulgas ka abivajajate rõõm vabatahtliku seltsilise olemasolust ning vastastikusest koostööst:

“(Seltsiline) aitas tunda end paremini inimeste hulgas.”/ “Aitas muuta kõrvalejäätu tunnet.”

“Sain oma aega veeta kellegagi vesteldes või tegeledes, mitte üksinda nurgas norutades. Sain surnuaias käia, poes, arsti juures.”

“Aitab täita pikki ja tühje päevi. Ergutab soovi toimetada ja organiseerida. Seltsilise saabumine on sündmus mida oodata. Abistab väikeste asjadega. Sunnib end käsile võtma.”

Ootused tegevustega liitumisel ja toimetuleku paranemisel olid abivajajatel erinevad, seda peegeldavad ka vastused, mis puudutavad esialgsete ootuste täitmist toimetuleku paranemise osas. **Ca 56% vastajatest (n=754) hindas aga, et ootused on täiesti täitunud.**

Osaliselt täitusid ootused 260-l inimesel (34%). 28 inimest (4% vastanutest) on märkinud, et ootused ei täitunud. Abivajajate selgitustest järeldub, et peamiselt mõjutas ootuste täitumist suhtlemise tihedus: oodati pigem sagedasemaid külastusi ja tuge, kohati ka professionaalset abi (nt soovituslikult meditsiinitaustaga abistajat). Samuti on hinnangut mõjutanud külastamise aeg, näiteks on üks abivajaja märkinud, et seltsiline sai teda külastada alles õhtuti peale tööpäeva lõppu, aga siis ei olnud abivajajal enam jaksu (jalutamiseks jmt).

Eelnevatest selgitustest on näha, et **ootuste täitumist mõjutas abivajaja tervislik seisund. Kui vajatakse lisaks seltsile ja vestlusele ka suuremat abi majapidamistööl või lausa hooldamist, siis võis ootus seltsilistele olla teistsugune kui parema tervisliku seisundiga abivajajal.**

Ootused on alati individuaalsed ega pruugi vastata pakutavale:

“Kui te leiate inimese, kes on tegelenud meditsiiniga (õde, veel parem arst), kes ei ole väga vana.”

“Ei tohiks olla juhtumeid, et seltsiline ei saa tulla, kui oli kokku lepitud, nii on raske. Tal peaks olema võimalik eakat viia kas poodi või mere äärde.”

Nimetatud on ka rahulolematust ainult telefonisuhtlusega – abivajaja oleks soovinud ka vahetut suhtlust ja kokkusaamist.

Ootuste mittetäitumise mõjutajaks on olnud ka omavahelise usaldusliku suhte ja ühise keele puudumist. Seetõttu on ootuste sõnastamine ning vabatahtlike seltsiliste tegevuse tutvustamine esmakontakti puhul väga oluline, et vältida ootuste mittetäitumist.

Valdavalt hinnati koostööd seltsilisega siiski kas väga heaks või suurepäraseks: 634 vastajat (86%, n=737) hindas koostööd väga kõrgelt. Enam-vähem rahule jäi koostööga 12% vastanutest.

“Soovisin talvel libedaga jalutuskaslast ja suhtluspartnerit ning seda ma ka sain.”

“Ta (seltsiline) kuulas mind, ma sain temaga suhelda ja vestelda, mul on kodus küll abikaasa, aga samas ei ole kodus kedagi, kellega saan suhelda ja vestelda.”

“Käime koos kontserditel ja etendustel, mul omal transporti pole, nii et olen väga rahul, et seltsiline mind kaasa kutsub ja autole võtab.”

“Olen rahul, sest mulle meeldib, kui keegi käib väljapoolt maja (hooldekodu) meil külas.”

“Vajadus oleks olnud isegi suurem, nt igapäevaselt, aga olen rõõmus, et seltsiline panustas nii palju kui olime kokku leppinud (1-2 korda nädalas).”

Rahulolematut hulk on väike, ainult 11 inimest (ca 1% vastajatest).

“Mul oli tore vabatahtlik, aga tema töö tõttu oli raske teda telefoni teel kätte saada ja sellega seoses saime oodatust vähem ka kokku.”

Koostöös vabatahtlikuga **peeti väga oluliseks usaldust ja hoolivust** – need tegurid aitasid eakatel ja erivajadustega inimestel tunda end vajalikuna ning vähendasid üksildustunne (n=109). Seltsiliste poolt pakutud suhtlemisvõimalusi, sh ärakuulatud saamist hindas koostöös väga kõrgelt 115 inimest. Sujuva koostöö üheks võtmeteguriks võib olla seltsilise olek: heatahtlikkus, vastutulelikkus, head suhtlemisoskused jm (n=51), aga ka ühised huvid ja arusaamad, teineteisemõistmine ja üksteise aktsepteerimine ehk nõ omavaheline klapp (n=25). Kokkulepetest kinnipidamine oli abivajajatele samuti oluline (n=14) ning aja leidmine kokkusaamisteks (n=14).

Pajud abivajajad pidasid kõige olulisemaks osutatud abi nii igapäevatoimingutes, asjaajamisel kui ka tehnika kasutamisel (n=52). Abivajajate jaoks on koostöös olulisel kohal võimalus liikuda väljas

(n=31) või sisustada oma vaba aega erinevate kaasavate tegevuste ja meelelahutusega (n=28). Seega mõjutavad koostööd nii seltsilise isikuomadused kui ka abivajaja ootused ning vajadused.

Üheks suurimaks raskuseks pidasid abivajajad suhtlemise alustamist võõra inimesega ning üksteise usaldamist, samuti omavahelist sobivust (n=35). Oma tervise ja murede kirjeldamine (n=17), kohati ka oma abituse tunnistamine ning abi küsimine liigselt pealetükkivana näimata (n=18) oli abivajajatele samuti suureks väljakutseks:

“Mõtlen, et olen talle tülik, raiskan ta aega. Ei julge talle esimesena helistada.”/ “Algul mure, et võibolla tundun vanusevahe tõttu vabatahtliku jaoks igav ja saamatu vanainimene.”

Suurimaks raskuseks peetakse siiski ühise aja leidmist ja planeerimisvajadust, kontakti mittesaamisest tingitud teadmatust (n=40), paljudel juhtudel ka suuremat ootust vabatahtlikule – et ta käiks tihedamini, leiaks rohkem aega.

Abivajajatelt küsiti soovitusi inimesele, kes kaalub vabatahtlikuks hakkamist. Esimeseks soovitusena on ettevalmistus ning arusaamine, et sihtgrupiks on eakad: oluline on julgus (“vanainimesi ei ole vaja karta”) ja oskused eakatega suhtlemisel, eakate murede mõistmine, sh arusaamine tervisest tulenevatest probleemidest, ning valmisolek hoolekandetasutuste külastamiseks (n=23). Kõige olulisemaks loetakse siiski seltsilise sobivust isikuomadustelt: hoolivust, heatahtlikkust, head kuulamis- ja suhtlemisoskust, kannatlikkust jmt (n=122). Seltsilisel peab olema soov ja tahe eakatega tegelemiseks (n=28). Teiseks oluliseks teguriks on vaba aja olemasolu (n=35). Suur hulk vastanutest soovib seltsiliseks saamist proovida (n=103), mis viitab sellele, et saadud kogemus oli positiivne.

“Hakka pihta, muidu sa ei saagi teada, kui kasulik oled ühiskonnale, eakale või erivajadusega inimesele.”

“Ikka tasub hakata - teid vajatakse.”

3.3 Analüüs vabatahtlike vaatest

3.3.1 Vabatahtliku profiil

Seisuga 10.09.23 on tegevustega liitunud 545 vabatahtlikku seltsilist, sh 484 naist ja 61 meest (vt tabel 4).

Tabel 4. Vabatahtlike seltsiliste jaotus maakonniti

	KOKKU	Sh naised	Sh mehed
Harjumaa	135	117	18
Hiiumaa	30	25	5
Ida-Virumaa	37	32	5
Järvamaa	21	19	2
Jõgevamaa	28	24	4
Läänemaa	17	17	0
Lääne-Virumaa	39	36	3
Pärnumaa	40	34	6
Põlvamaa	15	14	1
Raplamaa	21	20	1
Saaremaa	28	27	1
Tartumaa	53	49	4
Valgamaa	10	9	1
Viljandimaa	48	39	9
Võrumaa	23	22	1
KOKKU	545	484	61

Suurem enamus vabatahtlikest seltsilistest oli naised (89%). Seltsilisi oli kokku 65st kohalikust omavalitsusest üle Eesti.

262 vabatahtlikku seltsilist olid vanuses 16-54 (ca 48%) ning 283 vabatahtlikku vanuses 55+ (ca 52%). Vabatahtlik seltsiline oli keskmiselt 55-aastane. Pilootprojektis oli vabatahtliku seltsilise keskmine vanus 53 aastat. See näitab, et sotsiaalvaldkonda on rohkem nõus panustama keskealine inimene. See võib olla seotud sotsiaalse küpsusega, mis on vajalik eakate ja erivajadustega inimeste toetamisel, aga ka ajakasutusega – laste kasvatamise kõrvalt on tekkinud rohkem aega.

Tabel 5. Vabatahtlike seltsiliste vanuseline jaotus

Vanus	Seltsilise arv
16-19	14
20-44	137
45-64	228
65+	166
Kokku	545

Tabelist on näha, et eakaid seltsilis (65+) kaasati tegevustesse ca 30%, seega eakaaslaste aitamine on väga levinud praktika. Seda kinnitavad ka vabatahtlike seltsiliste fookusgrupi intervjuude

tulemused: üheks argumendiks, miks abivajajaid aidatakse, on ka see, et kunagi, kui endal on abi vaja, loodetakse samuti vabatahtlikelt jt abi saada.

Vanusegrupis 16-30 oli vabatahtlikke seltsilisi vähem, kokku 41 inimest, sh alla 20-aastaseid noori kaasati tegevustesse 14. Noorte vähesus seltsiliste hulgas on tingitud asjaolust, et värbamine ja teavitustöö olid suunatud pigem tööealistele ja eakamatele inimestele.

Meestest oli noorim seltsiline 17-aastane, vanim 87-aastane. Naiste hulgas oli noorim seltsiline 16-aastane, vanim aga 97-aastane. See 97-aastane proua oli ühtlasi ka abivajaja. Tema avaldas kindlat soovi olla ka vabatahtlik, oma soovi põhjendas ta nii: *“Ise vabatahtlikelt seltsilistelt abi saades soovin suure tänutundega olla seltsiline hooldekodus neile, kes ise voodist välja ei saa. Kõige vähem, mis ma teha saan, on voodihaiged ära kuulata ja nendega suhelda. See on andmisrõõm, et olen kellelegi vajalik, et saan kellegi päeva natukenegi rõõmsamaks muuta.”*

Vabatahtlike seltsiliste rahvuslikku jaotust ei ole vabatahtlike käest küsitud andmete põhjal välja tuua, küll aga võib öelda, et eesti keelest erineva emakeelega seltsilisi on tegevustega liitunud vähe.

Seltsiliste hulgas oli 74 inimest, kes küll tegevusega liitus, kuid erinevatel põhjustel seltsiliseks olemisest loobus. Nende hulgas oli inimesi, kellele ei leitud sobivat abivajajat või ei leitud abivajajat seltsilise jaoks sobivas piirkonnas. Oli ka vabatahtlikke, kes loobusid pärast esimest kohtumist abivajajaga – seda põhjendusel, et ei saavutatud head kontakti, ei leitud ühishuvi või oli hoolekandeametuse külastamine emotsionaalselt kurnav.

Siit saab järeldada, et vabatahtliku toetamine just liitumise hetkel on ülioluline. Samuti on oluline et vabatahtlikud saavad kohe alustada tegevusega, pikk ooteaeg paneb suure tõenäosusega neid loobuma.

3.3.2 Vabatahtliku ootused ja hinnang oma kogemusele projektis

Vabatahtlike seltsilistega vahehindamise käigus läbiviidud fookusgrupi intervjuudest selgus, et peamiselt motiveeris inimesi vabatahtlikuks seltsiliseks hakkama **soov aidata ja täita oma aega kasuliku tegevusega**. Sageli otsiti võimalust suhelda, samuti vaheldust oma igapäevaellu.

Vabatahtlike seltsiliste lõpuküsitluses hindasid seltsilised (vastajaid kokku 271) oma ootuste täitumist. 18 seltsilise ootused ei täitunud (ca 7%), 32 seltsilise hinnangul neil ei olnudki tegevustega liitumisel ootusi, 39-l seltsilisel täitusid ootused enam-vähem ning 180-l täielikult (66%).

Vabatahtlike seltsiliste ootused projektile sõltusid peamiselt kolmest tegurist: varasemast vabatahtlikuks olemise kogemusest (negatiivne ja positiivne), mida seltsiline vabatahtlikuks olemisest teadis ning vabatahtliku seltsilise häälestusest. Vabatahtlike seltsiliste seas kõige sagedamini välja tulnud ja käesoleva mudeli rakendamise eesmärgist lähtuvalt **olulisim ootus oli**

hea sobivus abivajajaga (mh kontakti saavutamine, ühised jututeemad, väärtused jne). Intervjuudest esile tulnud ootust võib nimetada eesmärgipõhiseks: kas tulevane abivajaja soovib ning saab kaasa teha kõikides tegevustes/võimalustes, mida vabatahtlik seltsiline pakkuda tahab.

Ootuste mittetäitumise põhjusteks oli suuresti hinnang enda panuse madalale kasutegurile: peamiselt mõjutas ootuste mittetäitumist võimalus panustada vähem kui esialgselt kavatsatud, seda nii ajanappuse, pereelu, töö, õpingute kui ka enda või pereliikmete terviseprobleemide tõttu. Samuti tõi üks seltsiline esile rahuolematust telefonisuhtluse kui seltsilise meelest vähemväärtusliku abiga. Ootuste mittetäitumist mõjutasid ka keerukad abivajajad, nt dementsed või hoolekandeesutustes elavad inimesed. Seltsilise tegevust peeti ka emotsionaalselt raskeks.

Üks kriitilisemaid tegureid nii ootuste mittetäitumisel kui ka osalisel täitumisel oli ajaressurss: seltsilise tegevus võttis rohkem aega kui esilagu arvati, samuti oli vaja oma aega planeerida, et abivajajaga kohtuda. Ajafaktor oli domineeriv vastus ka vabatahtliku tegevuse mõjus igapäevaelule (kokku 117 vastust). Seltsiliste mõtteid:

„Natuke takerdus asi minu enda ajanappuse taha, kuna hindasin oma aega valesti.“

„On lisandunud kohustus, millega tuleb arvestada kogu pere ajaplaneerimisel.“

„Olen ohverdanud laupäeva seltsitavatavatega olemiseks. Kui eraelus on mingi üritus laupäeval, oleme teinud kas pühapäeval või mingil muul ajal, aga reegel on, et kord nädalas kohtume. Vahel pere ei mõista, miks see mulle ja seltsitavale on oluline.“

„Palju toredaid hetki ja põnev kellegi võõra elus olla. Nõ 'negatiivse' poole pealt ajakulu - algselt vist ei arvanud, et nii palju aega sellele läheb - hetkel see tuleb millegi muu (oma pere ja sõprade) arvelt.“

„Mõistan, et vabatahtlikkus võiks kuuluda igapäevaellu. Kahjuks on hetkel muud tegevused siiski veel esiplaanil ja vabatahtlik olemisele jäi vähem aega kui oleksin soovinud.“

Seega on vabatahtlike kaasamisel kindlasti oluline selgitada, et selline regulaarne tegevus vajab aja planeerimist, aga ka seltsilise ja abivajaja omavahelisi kokkuleppeid, kui palju aega on võimalik koosolemisele panustada.

3.3.3 Vabatahtliku seltsilise tegevuse mõju vabatahtliku vaatest

Isiklikust praktilisest kasust palju olulisem oli vabatahtlike jaoks **vastastikune kasu ja mõistmine, et abivajajate elukogemus on ressurss**. Toodi näiteid, kus suhtlemisvajadus saab mõlemapoolselt rahuldust või kasutegur suhtlemisest on vastastikune, näiteks on abivajaja

vabatahtlikule seltsilisele andnud nõu hoidiste tegemise osas või on seltsilise oskused ja teadmised aidanud abivajajal kirjutada oma elulugu.

Oluline on tähendusrikka kontakti loomise võimalus või tunne, et ollakse vajalik (nõ eduelamus). Intervjuudes räägiti mitmeid lugusid sellest, kuidas seltsiline ise saab suurt rõõmu sellest, et aitab kedagi (nt toe ja abi pakkumine, kodu- ja aiatööd). Märksõnadeks olid ka andmis- ja saamisrõõm, vajalikuks olemise tunne või kuuluvustunne. Toodi näited mitmest olukorrast, kus abivajaja on muutunud toimevõimekamaks: inimene on lõpuks olnud nõus arsti juurde minema, poekülastused vms. Mitmed vabatahtlikud on saanud tunnustust teistelt vabatahtlikelt, oma lastelt ning tuge perekonnalt.

Vabatahtliku tegevuse mõjuna seltsilise igapäevaellu nimetatakse lisaks eeltoodud ajaplaneerimise vajadusele ka iseenda sisukamat ajakasutust (n=35): mitmekesisem, sisutihedam, vaheldusrikkam, mõttekam ja rõõmsam igapäevaelu. Samuti tekkisid uued toredad tuttavad või sõbrad (n=8).

Muutusena igapäevaelus toovad seltsilised välja ka eakate ning nende probleemide suuremat märkamist, laiemalt ka elujaatavamad ja avatumad mõtlemist (n=14). Seltsiliste mõtted:

„Märkan rohkem kohti, kus saaks lihtsate tegudega aidata ning proovin seda ka siis teha.“

„Vabatahtliku seltsilisena olen kannatlikum, see kandub üle ka oma eakatele pereliikmetele. Oskan eakaid paremini mõista ja ennast nendega samastada. Mõistan, et eaka kujunemist on mõjutanud tema lapsepõlv, elukogemused - need on teinud ta selliseks inimeseks, nagu ta on.“

„Hakkasin rohkem märkama inimesi, kes vajavad abi ja elavad minu kõrval.“

„Olen muutunud tähelepanelikumaks ka oma vanemate suhtes.“

Kõige rohkem valmistas seltsilistele rõõmu abivajajate tänutunne, õnn ja rõõm, mida nad seltsilisega kohtudes väljendasid (vt ka tabel 6).

Tabel 6. Mis on Teid vabatahtliku tegevuse juures kõige enam rõõmustanud?

Vastus (<i>*seltsiline sai öelda mitu vastus</i>)	Vastajate arv
Abivajajate rõõm, õnn, tänutunne, rahulolu	117
Võimalus aidata kedagi, kellel on abi vaja	67
(Huvitav, sisukas) suhtlemine, vestlemine	53
Toredad ühised tegevused (jalutamine, laulmine, meisterdamine jm)	26
Võimalus ennast arendada, proovile panna jmt	13
Eaka rõõmus, avatud, positiivne jmt olek	11
Usalduse tekkimine seltsilise vastu	11
Seltsiliste võrgustiku toetus (sh koolitused, klubilised tegevused jm)	10
Abivajaja (<i>konkreetsed</i>) probleemi lahendamine	10
Uued tuttavad/ sõbrad	8
Vaheldus igapäevaellu	2

Seltsiliste mõtteid:

*„Minu eakatega tekkis väga mõnus suhe nagu nemad oleksid minu Eesti vanaemad.“
„Suhe meie vahel ei ole kui abi andja ja abivajaja, vaid pigem kui vanaema ja lapselaps!“*

„Vanemaealiste ja seltsitavate avatus, rääkimine ja kokkuhoidmine. Väga suur hoolimine üksteisest. Ja usaldamine uute sõprade saamisel.“

„Mina sain enda seltsitavaga olla koos tema elu lõpuni ja mind rõõmustas see, et ennem surma mainis mu seltsitav, et tal oli suur rõõm minuga tutvuda. Seda oli armas kuulata, et meie vestlused olid rõõmuks mõlemale osapoollele ja pakkusid õpetusi ning ootusärevust.“

„Kõige enam on mind vabatahtliku tegevuse juures rõõmustanud see, et olen võimeline looma positiivseid suhteid ja tuua rõõmu teiste inimeste ellu. Üks suurimaid rõõmuhetki on olnud see, kui näen, kuidas teised tunnevad rõõmu suheldes minuga ja saavad minu toetusest ning seltskonnast inspiratsiooni.“

„Et päriselt, kohe päriselt tunnen, et kaaslane rõõmustab. Ja mina saan ka rõõmustatud selle läbi. See on nii ilus ja hea!“

Enim probleeme põhjustas seltsiliste abivajajate tervislik seisund (n=39): haigused, sh dementsus, tervise halvenemine ja hoolekandeesutusse sattumine, tervisest tulenevad takistused (nt kohtumise ärajäämine). Probleemina tunnetati ka abivajaja tõrksat või negatiivset olekut, vähest soovi vestleda, usaldamatust jmt (n=18). Abivajaja suurenenud ootused ja nõudmised on olnud üks pettumisi valmistavaid tegureid (n=15).

Seltsiliste mõtted:

„Abivajaja arvas, et vabatahtlik seltsiline on inimene, kes tuleb ja teeb kõik tööd ära (kaevab peenrad, koristab toad).“

„Isikliku ruumi kadumine, kuna elasime koos samas majas. 24h seltsiline!“

„Vestlused kippusid planeeritust pikemaks. Lahenduseks kasutamise taimeri märguannet ja see oli mõlemale osapoolele sobilik lahendus.“

Vähem toodi esile transpordi(logistika)probleeme: abivajaja elas teises asulas, logistikaprobleemid pärast abivajaja hooldekodusse minemist jmt. Nimetati ka rahapuudust, et transpordikulud katta või tegevuseks vajalike vahendeid osta (n=5). Väga vähestel juhtudel (n=3) toodi esile abivajaja lähedaste vastuseisu seltsilise külaskäikudele, projektiga kaasnevat aruandlust (n=4) või endas kahtlemist (hakkamasaamine, suhtlemine; n=4).

Seltsiliste vastustest rõõmude ja probleemide kohta on näha, et positiivne kogemus kaalub üles negatiivse. Seda peegeldavad hästi ka vastused küsimusele, kuidas kogemus seltsilisena mõjutab soovi vabatahtlikuna tegutseda: **214 inimest (84%; n=254) vastas, et nad soovivad vabatahtlikku tööd jätkata, valdav enamus on nõus jätkama ka vabatahtliku seltsilisena.** Seltsiliste mõtteid:

„Soov ja tahe on kasvanud, loodan, et vabatahtlikkus saab aina rohkem eestlaste seas populaarseks ja ma kindlasti jätkan sellel teel. Küll omas tempos, vahepeal vähem, vahepeal rohkem, aga plaan on jätkata.“

„Soov on kinnistunud.“

„Mina jätkaks ja soovitaks programmi teistelegi!“

„Piir seltsilise ja hooldaja vahel kipub olema liiga hägune. Seltsiliseks olen heal meelel, ent ma ei taha sattuda olukorda, kus pean leidma lahendusi riigi ja kohaliku omavalitsuse tegemata tööle.“

27 inimest soovivad teha vabatahtlikus töös pausi, seda eelkõige ajapuuduse, aga ka enda halvenenud tervise tõttu, kuid võimalusel oleksid valmis jätkama tulevikus. 13 inimest (5%) märgib, et nemad vabatahtlikku (seltsilise) tööd rohkem ei teeks. Üldjuhul on seda mõjutanud negatiivne kogemus. Tegevus lõpetatakse valdavalt enda ajapuuduse, pereprobleemide, abivajaja tervise halvenemise või surma tõttu. Mõnel juhul oli tegevuse lõpetamise põhjuseks seltsilise enda tervisemured. Esines ka elukoha muutust nii seltsilise kui ka abivajaja poolt.

Kogemus vabatahtliku seltsilisena siiski rikastas vabatahtlike elu: tõi uusi tutvusi, toetas enesearengut, aga andis ka positiivseid emotsioone. Suurema mõjuna tuleb välja vabatahtlike seltsiliste **perspektiivide/stigmade muutus** – need muutused puudutavad eelkõige suhtumist

eakatesse, hooldekodudesse, abistamise vajalikkust. Seltsiline on hakanud rohkem märkama eakaid ja üksikuid abivajajaid meie ümber (vt allolev tabel).

Tabel 7. Mida vabatahtlikuna tegutsemine veel andis (mida ei osanud oodata)?

Vastus (*seltsiline sai öelda mitu vastus)	Vastajate arv
Uued tutvused (nii abivajajate kui ka seltsiliste seas; uue sõbra leidmine)	66
Isiklik areng (enda tundmaõppimine ja arendamine; suhtlemisvalmidus; enesekindlus, et saan hakkama; kannatlikkus jmt)	42
Kogemused	36
Maailmapildi avarustumine (sh eakate ja/või erivajadustega inimeste vajadused ja mured; eakate elu eri tahud, ka elukogemused jm)	32
Positiivsed emotsioonid (rõõm jm)	30
Seltsiliste tegevuse vajalikkuse/ eakate abistamise vajalikkuse teadvustamine	26
Tugivõrgustik (sh koolitused, kooskäimised, kogemuskohvikud, kuuluvus suuremasse võrgustikku jm)	19
Abi endale (hingeabi, emotsionaalne tugi jmt)	13
Sisukamalt veedetud aeg	5

Seltsiliste mõtted:

„Andis võimaluse kõrgkoolis kaasa rääkida vabatahtliku töö teemadel ning tutvustada vabatahtlikku tööd.“

„Olen palju vajalikke kontakte saanud, kohtunud huvitavate inimestega. Ületanud iseenda barjääre. Tundnud rõõmu tehtust. Palju põnevaid üritusi on see toonud minugi ellu. Olen tutvunud lähemalt ühe inimese erivajadustega ja seeläbi mõistan ka ümbritsevat maailma teisiti.“

„Muutunud on täielikult minu enda hoiakud ja suhtumine eakatesse ja perekondlikesse suhetesse. Maailmapildi muutumine ja märkamine, kui palju võib tegelikult olla abivajavaid inimesi meie ümber ja millised pisikesed teod võivad olla suureks abiks.“

„Ei osanud oodata, et see annab ka enda elule nii huvitava mõõtmega.“

„(Andis) oskust märgata vanemaealiste elu erinevaid tahke.“

„Sain aru, et kui inimene elab koos pereliikmega, võib ta ka ennast samuti üksikuna tunda.“

„Avastasin, et nii palju on inimesi, kellele oleks vaja seltsilist kõrvale.“

„Minu jaoks väga väike pingutus võib kellegi jaoks olla väga suur abi. Enne alustamist ei tajunud, kui üksildane võib kodust väljas mittekäiv inimene olla.“

„(Andis) teadmise, kui palju saavad kogukonna inimesed ära teha kõrvale jäänute abistamiseks.“

Vabatahtliku töö juures peeti kõige olulisemaks aitamist ja märkamist (n=119), aga ka seltsilise isikuomadusi nagu ausus, siirus, hoolivus, kannatlikkus, ... (51) ning usalduslikku kontakti ja vastastikku rõõmutoovat suhtlemist (46). Vähem nimetati vaba tahet ja omakasupüüdmatust (vabatahtlikkus; 14), seltsilise tugivõrgustikku (13) ja paremat/sidusamat ühiskonda (10). Esile toodi ka abi iseendale (üksilduse vähenemine, rohkem liikumist jm; 9) ja eneseteostust ning -arengut (4). Kõige olulisemaks on seltsiliste jaoks seega heategevus, omakasupüüdmatu abistamine. Aga samavõrra peetakse oluliseks ka seltsilise isikuomadusi usaldusliku suhte loomisel ning vastastikust sobivust ja mõlemapoolset rõõmu suhtlemisest.

Kõige olulisem vabatahtliku töö juures

Kõige raskemaks lugesid seltsilised ajanappusest tulenevaid piiranguid ning planeerimist abivajajaga ühise aja leidmisel (n=66).

3.3.4 Vabatahtliku tegevuse käigus kogetud probleemid

Kõige sagedamini on vabatahtlike seltsiliste väljatoodud probleemideklaster seotud **abivajaja tervise, suhtumise või käitumise iseärasuste ja nendega tegelemisega**. Sinna hulka kuuluvad nt seltsitava vaimsed (dementsus, depressioon), füüsilised (kehv kuulmine, vähene liikuvus, kiirelt halvenenud tervis) ja emotsionaalsed (nt lein) probleemid.

Paljudele seltsilistele ei valmistanud tegevus midagi raskusi (n=41), aga osadele seltsilistele oli raskus abitus olukordades, kus ei saanud aidata (sh abivajaja tervisliku seisundi halvenemine; suurem abivajadus kui vabatahtlik saab pakkuda jm; n=12). Nii ajanappuse kui abitusega võib kaasneda süütunne (n=10).

Teise kategooriasse kuuluvad **probleemid, mis võivad pärssida koostööd seltsilise ja abivajaja vahel**. Need on tihti just seltsilise ja abivajaja omavahelise suhtlemise ja toimetamisega seotud probleemid. Sellesse kategooriasse kuulub ka vabatahtliku seltsilise ärakasutamine (abistatava või abistatava perekonnaliikmete poolt). Siin on olulisel kohal vastastikuste ootuste sõnastamine

(hea tahte kokkulepete tegemine), et edaspidi vähendada intervjuudes kirjeldatud olukordi, kus abivajajal on suurenenud ootused või on hoopis umbusklik vabatahtliku seltsilise suhtes.

Raskeks osutus murede ärakuulamine: abivajaja pidev kurvameelsus, kurtmine, aga ka võõra mure hinge ja enda kanda võtmine (n=11). Seltsilised tõid välja ka raskusi suhte alustamisel (esimese kontakti võtmine, kohanemine, kokkulepete sõlmimine jm; n=10) ning suhtlemisel (sh kontakti saavutamine, vastastikune sobivus, usalduse võitmine; vabatahtlikkuse olemuse selgitamine jm; n=20). Üks seltsiline on kõige raskemaks hinnanud suhte lõpetamist. Väljakutseks võivad olla ka abivajaja peresuhted, perekonna keeruline olukord (n=7).

Kolmanda probleemide ringi moodustavad **vabatahtliku seltsilise isiklikud (mh tajutud) probleemid**. Isikliku elu probleemide all mainiti peresuhte muutumist või muude suurte elusündmuste toimumist. Välja toodi ka kehvad kogemused olemasoleva abivajajaga, mis mõjutavad oluliselt seltsilise meelsust. Esines ka läbipõlemist: eneseabi küsimuse on toonud raskusena välja 21 seltsilist (sh enda emotsioonidega hakkamassaamine, piiride seadmine, distantsi hoidmine, seltsilise tegevus kui kohustus, „ei“ ütlemine; abivajaja surmaga toimetulek). Vähem nimetati transpordiprobleeme (n=4).

Väga vähe nimetati probleemina koostööd sotsiaalpartneritega – KOV vähest kaasatust nimetasid vaid kaks seltsilist.

Seltsiliste mõtteid raskuste kohta:

„Ajakulu ja kohati ka natuke kurvameelsemas seltskonnas olemine (kui abivajaja nt ütleb, et surm ja pere on ta ära unustanud vmt).“

„Mul pole raskusi suhtlemisega, aga ma eelistaksin suhtlemist mulle lähedaste huvidega omaealise mees-seltsitatavaga. Paraku soovivad seltsilist enamasti naised.“

„Pikaajaline pühendumine - pisut kardan ennast liialt siduda võõra abivajava inimesega - äkki ta hakkab liialt minu peale lootma ja mis siis, kui ma ei oska või ei suuda teda kõiges aidata

„Vahest tunnen, et väsin, aga ma ei saa seda välja näidata.“

„Tol ajal, kui olin vabatahtlik, siis minu igapäevast elu mõjutas see peamiselt selle kaudu, et hakkasin oma aega ka kellelegi uuele pühendama ja pidin oma aega vastavalt planeerima hakkama. Alguses tõi see mulle rõõmu ja panin tähele, et rääkisin sellest ka oma lähedastele, et selline organisatsioon ja liikumine on olemas. Hiljem, kui mõistsin, et me ei sobi oma eakaga ehk nii hästi kokku, siis hakkas see minult igapäevaselt asjatult energiat võtma, et selle olukorraga tegeleda. Nii vaimset kui ka füüsiliselt, sest pidin eaka pereliikmetega ja muidugi ka tema endaga suhtlema.“

„Oli raske olla vaimne ja füüsiline tugisammas sõjapõgenikule. Isiklikku ruumi jäi väheseks (elasime koos samas majas).“

Kõige enam oli seltsilistele tuge seltsiliste võrgustikust (n=145): koordinaatorist, teistest seltsilistest, kohtumistest (nõ klubilised tegevused, koolitused jmt) ja kogemuskohvikutest. See näitab, et võrgustikul on väga oluline roll süsteemi toimimisel. Samuti toovad seltsilised välja nii sissejuhatava koolituse kui ka teiste koolituste vajalikkust (n=33), abiks on olnud ka juhendmaterjalid (sh vabatahtliku käsiraamat; n=3).

Seltsilised toetuvad oma tegevuses ka haridusele ja/või varasemale kogemusele (n=31), samuti pere ja lähedaste toetusele (n=11) ning kogukonnale (n=2). Toetavat suhtumist on saadud ka hoolekandeaustustelt ja teistelt partneritelt (n=3). Auto olemasolu ja/või transpordikulude kompensatsiooni töid esile 5 seltsilist.

Abivajajat ennast pidas suurimaks toeks 12 seltsilist: abivajaja koostöösoov, elutarkus, vastutulelikkus.

3.3.5. Vabatahtliku ootused toetusele ja ettepanekud

Suurima soovitude bloki moodustavad soovitud uutele/alustavatele seltsilistele. Neile, kes kaaluvad vabatahtlikuks hakkamist, soovitakse seltsilise rolli (tingimata) proovida (n=128). Enamasti soovitakse enne tegevuse algust siiski hoolikat eneseanalüüsi (n=115): miks seda tegevust soovitakse teha ning kas see soov tuleb südamest, vajalik on sisemine soov sellesse valdkonda panustada. Samuti on oluline analüüsida ennast, kas iseloomuomadused sobivad selleks rolliks (sh kannatlikkus, püsivus, kuulumisoskus, empaatiavõime, hinnangutevaba suhtumine, toimetulek emotsioonidega jpm). Tuleb hinnata nii oma soovi kui ka võimalusi. Väga põhjalikult tasub kaaluda, kas leidub piisavalt vaba aega (n=41) ja kui palju on võimalik panustada. Tegevus eeldab pühendumist pikemaks ajaks ja võib olla ka energiakulukas. Mõnel juhul võib olla vajalik/kasulik transpordivahendi olemasolu. Igal juhul peab see olema isiklik otsus.

Hea soovitus on alustada samm-sammult, näiteks oma lähikonna või kogukonna inimestega (n=3), et ennast selles rollis katsetada. Mõned seltsilised (n=4) soovivad läbida koolituse, tutvuda juhendmaterjalide ning vabatahtlike käsiraamatuga, samuti küsida nõu vabatahtlike seltsiliste tugivõrgustikult.

Vabatahtlike tegevuse korraldus – soovitakse abivajajaga tegevuste läbiviimiseks nt SÄRTS¹töövihikuid või koostöös koordinaatori ja kohalike ühendustega organiseeritud siseruume

¹ Anu Jonks ja Tiina Tambaumi poolt loodud [töövihik](#), mis on mõeldud täiskasvanutele lahendamiseks koos vanemate inimestega

kokkusaamiste korraldamiseks. Käidi välja idee, et võiks olemas olla käitumisjuhend ekstreemolukordadeks (nt kui abivajaja leitakse korterist surnuna vms). Oluline on tõsta vastastikku teadlikkust inimeste taustast, nii seltsilisel seltsitava omast kui vastupidi.

Seltsilised tegid ettepanekuid ka veebikeskkonna mugavuse ja kasutajasõbralikkuse parandmise osas (kliendipäevikute täitmine jm). Uuendamist ja edasiarendamist vajab seltsiliste arvates ka projekti raames tehtav abivajaja vaheküsimustik, mida peaks rohkem kohandama sihtgrupi vajadustega ning tegevuse sisule. Ühe vabatahtliku kokkuvõte: *“...kuue kuu küsimustik eakale on keeruline ja jätab tunde nagu ma poleks hakkama saanud, kuna minu eakad ei ole oma käitumises midagi muutnud.”*

Koostöö sotsiaalpartneritega: mudeli rakendamise edenedes hakati ka vabatahtlike seas rohkem mõtlema ja tajuma vajadust parema koostöö järele olemasolevate sotsiaalpartneritega, sh kohaliku omavalitsuse spetsialistide ja hoolekandeesutuste juhtidega. Tõstatati küsimus sellest, kas abivajajad oskavad adekvaatselt vastata abivajaja tervisega seonduvatele küsimustele. Sellest tulenevalt nähti võimalust koostööks perearstide ja -õdedega. Ühe vabatahtliku hinnangul võiks tulevikus tegevustesse kaasata pereõdesid ja Päästeametit, et õpetada abivajajaid hädaolukordades paremini ennast aitama (kuidas kodu ohutumaks muuta jne). Koostöös vastavate sotsiaalpartneritega nähakse ka võimalust korraldada kriisilukordi käsitlev kohtumine abivajajatele. **Olulise narratiivina joonistub nendest ettepanekutest välja just vabatahtlike seltsiliste soov suunata abivajajaid ise toime tulema. Kuna abivajajate toetamine ise hakkama saamisel on vabatahtlike seltsiliste koolituste läbiv sõnum, siis saame järeldada, et koolitused on täitnud oma eesmärgi.**

Üritused: seltsiliste jaoks oli olulisel kohal võimalus vahetada kogemusi, seda nii oma piirkonna vabatahtlikega kui väljaspool. Soovitakse rohkem üritusi, kuhu muuhulgas on lisaks vabatahtlikele kaasatud ka abivajajad. Abivajajad ei peaks mitte ainult olema kaasatud, vaid arvestaks ka nende erivajadustega, näiteks tehti ettepanek minna teatritesse, kus korraldatakse etendusi puuetega inimestele: *“Meie oleme arutanud, et tahaksime käia kutselises teatris, aga kahekesi ei lähe. Et võiks äkki ühisürituse väljasõidu näol teha? Estoniasse või Draamateatrisse. Ugala teeb odavalt puuetega inimestele etendusi, võib-olla midagi sellist külastada?”* Muuhulgas mainiti ka nt ühist aastalõpusündmust ja tahet minna ekskursioonile hooldekodusse.

Toetus: vabatahtlikud seltsilised soovisid projekti raames nii materiaalselt kui psühholoogilist/emotsionaalset toetust. Materiaalse toetuse juures oodatakse veidi suuremat sõidukompensatsiooni ning lühemat kompensatsiooni tagasimakse perioodi. Emotsionaalse ja psühholoogilise tervise toetuseks oodatakse rohkem positiivsust, konstruktiivset tagasisidet ja kiitmist. Ootus oli ka psühholoogilise nõustamise võimaluse järele vabatahtlikele. Mitmel korral toodi välja, et algajad vabatahtlikud seltsilised vajavad koordinaatoritelt rohkem tuge protsessi alguses nii organisatoorse kui psühholoogilise ettevalmistuse koha pealt. Oluline on ka säilitada võimalus konsulteerida koordinaatoriga kogu protsessi vältel.

Koolitustega seotud ettepanekud: intervjuudes toodi välja koolitusvajadus järgnevatel teemadel: dementsus, enesehoid, suhtlemisoskus, (lühike) esmaabi kursus, vaimne ettevalmistus, vabatahtliku baaskursuse kordamise võimalus. Mainiti ka digipädevuskoolitust. Paljudel vabatahtlikel on olemas vajadus tõsta teadlikkust erinevatest geriaatrilistest sündroomidest ja haigustest. Soovitakse ka omandada oskust suunata abivajajat ise ennast aitama või korrigeerima. Uusi koolitusi planeerides peaks arvestama võimalusega osaleda koolitusel nt Zoom'i või muu sarnase videoplatvormi kaudu. Lisaks kõigele muule soovitakse, et koolitustel, üritustel, kokkusaamistel ja küsitlustes osalemine oleks seltsilisele vabatahtlik.

Teavitustöö ja uute vabatahtlike/abivajajate leidmine: selle kategooria võib kokku võtta lausega parema kommunikatsiooni organiseerimine ja teostamine nii potentsiaalsete abivajajate kui ka uute vabatahtlike leidmise suunal. Vabatahtlike poolt käidi välja ideid, kuidas vabatahtliku töö ja selle tegija usaldusväärsust tõsta, nt laialdasemalt levitada teadmist, et seltsiliseks saab ainult peale taustakontrolli läbimist. Üldiselt tajuvad vabatahtlikud vajadust tugevate positiivsete kampaaniate järele – seda just eriti potentsiaalsete abivajajate seas. Potentsiaalsete abivajajate leidmiseks pakuti välja idee kaardistada oma piirkonna hooldekodud ja rohkem osaleda sihtgruppidega seotud üritustel. Vabatahtlike seltsiliste leidmise ühe kohana nähakse ülikoolides sotsiaaltööd õppivaid üliõpilasi.

Tõstatati ka küsimus, kuidas tegevust suunata rohkem kogukonna poole – kogukonda nähakse abivajajate märkaja ning seltsilistele suunajana. Selline arusaam omakorda kinnitab käesoleva mudeli kogukonnatasandi vajalikkust.

Kokkuvõtlikult seltsiliste mõtteid:

„Ole valmis, et inimeste elu-olu ja mõttemaailm võib enda harjumuspärasest küllaltki palju erineda.“

„Mõelda väga hästi järele, kas leiate endas headust, kaastunnet, empaatilisust ja konfidentsiaalsust, mida see töö vajab.“

„Oluline on kindlaks teha, kas igapäevaelus jääb vaba aega olla vabatahtlik. See eeldab järjepidevust. Oluline on mõelda läbi, kas sotsiaalvaldkond on huvipakkuv valdkond või sobilikum mõni teine valdkond, kus olla vabatahtlikuks.“

„Peab olema hingeliselt tugev. Sest vahel tuleb selliseid asju ette, mis lähevad sügavalt hinge. Ja siis peab hakkama saama.“

„Teadmist, et see suhe pole sprint, vaid valmistuda tuleb maratoniks.“

„Kui rääkida vabatahtlikest seltsilistest, siis tegevus peaks olema süsteemne, mitte projektipõhine ja koostööd peaks tegema kohaliku omavalitsuse ja kogukondadega. Tegelikult on

üsna loogiline, et abivajaja ja abistaja on samast kogukonnast, sest see hoiab nii aja- kui rahalisi ressursse oluliselt kokku ja sellevõrra on võimalik kvaliteetsemat abi pakkuda.“

4. Vabatahtlike seltsiliste koostöömudeli arendustegevused

4.1 MTÜ Vabatahtlikud seltsilised asutamine

Hanke raames esile tulnud tegevustemahu kasv ja uute tegevussuundade arengud töid tulevikuvaates kaasa vajaduse asutada uus üle-eestiline mittetulundusühing, mis jätkaks juba loodud tegevusi ning koondaks kokku senised praktikad ja teadmised. Ühing MTÜ Vabatahtlikud seltsilised registreeriti 2023. aasta aprillis.

Ühingu eesmärgiks on:

- Eakate ja erivajadustega täiskasvanute vaimse ja füüsilise heaolu suurendamine ja vanusesõbraliku ühiskonna väärtustamine vabatahtliku tegevuse kaudu.
- Vabatahtliku tegevuse propageerimine ja koordineerimine sotsiaalvaldkonna ennetustegevustes.
- Vabatahtliku tegevuse võrgustiku arendamine ja strateegilise partnerluse pakkumine riigile, omavalitsustele jt valdkondlikele institutsioonidele.
- Valdkondlike kompetentside, teadmiste ja kogemuste koondamine ja jagamine.
- Sotsiaalvaldkonna maine tugevdamise toetamine, eetiliste väärtuste ja sidusa ühiskonna tasakaalustatud jaotuse ja hoiakute kujundamine.

Ühingu asutajateks olid hanke tegevmeeskonna liikmed ja koordinaatorid. Tegevuste arendamiseks on ühingu juurde loodud ekspertide kogu, kuhu kuuluvad: Eha Paas, Tiina Tambaum, Maidu Nõlvak, Agu Laius, Kalle Toomet ja Urmas Vaino.

Eesti Külaliikumine Kodukant ja MTÜ Vabatahtlikud seltsilised on kokku leppinud, et peale hanke lõppu annab Eesti Külaliikumine Kodukant üle kõik hanke raames loodud materjalid ja vahendid, mis on vajalikud tegevuste jätkamiseks.

4.2 Kestlikkusele suunatud tegevused – seltsiliste liikumise teenusedisain

Senine Euroopa Sotsiaalfondi poolt finantseeritud seltsiliste tegevuse rakendamise projekt on tõestanud, et seltsiliste tegevust korraldav ja koordineeriv teenus on vajalik ja hinnatud. Samas pole see iseseisvalt majanduslikult jätkusuutlik seni, kuni teenusel puudub kindel ostja. Tänane Eesti ühiskond pole võimeline seda teenust nn turult ostma, kuna tegevuse kasutegurit pole võimalik lühikeses ajaperspektiivis ainuüksi sellest tegevusest tuleneva individuaalse mõjuga siduda ega mõõta, tegevuste elluviimiseks ja oodatud mõju saavutamiseks on vaja aega.

Eelnevat kogemust ja rahastaja ootusi arvestades, et teenuse osutamisel võtaks finantseerimise üle kohalikud omavalitsused, viisime perioodil juuli-oktoober 2023 läbi tegevuste kestliku rahastamismudeli väljatöötamiseks teenusedisaini protsessi. Selleks kaasasime teenusedisainerid ettevõttest Brand Manual. Protsessi raames viidi läbi 5 sihtrühmade

arenduspäeva: seltsiliste, omavalitsuste, lähedaste ja MTÜ Vabatahtlikud seltsilised tegevustesse kaastatud ekspertide ringis. Lisaks viidi läbi arenduspäev koordinaatoritega.

Disaini käigus analüüsiti praeguse koostöömudeli rakendamise kogemust, erinevaid uuringuid, Eesti arengudokumente ning kohalike omavalitsuste seniseid praktikaid vabatahtlike kaasamisel. Analüüsi põhjal töötati välja seltsiliste liikumise ja kohalike omavalitsuste vahelised võimalikud koostöölahendused ja rahastamise baasalused.

Ühe lahendusena pakume välja, et tulevikus osutavad MTÜ Vabatahtlikud Seltsilised teenust KOVile, viies kokku vabatahtlikud seltsilised eakatega, kes soovivad seltsi. Teenus KOVile sisaldab valdkonna koordineerimist, kommunikatsiooni, seltsiliste värbamist, koolitamist ja motiveerimist. Silmas tuleb pidada aga seda, et suhtlus eaka ja seltsilise vahel on MTÜ poolt koordineeritava teenuse tulemus, mitte aga teenus ise.

Analüüs näitab, et vabatahtlike seltsiliste tegevuse abil on võimalik saavutada märkimisväärne mõju nii riigi kui ka omavalitsuse vaatest. Analüüsist selgub, et kui me suudaksime suurendada eakate aktiivsust ühe sotsiaalse tegevuse võrra, väheneks igapäevaelu toimingutega mitte-hakkamasaavate inimeste osakaal 38%-lt 21,7%-ni. Seega arvestuslikult seitsmest eakast, kes suurendavad oma sotsiaalset aktiivsust, lükkuks edasi ühe eaka hooldusvajadus ca viieaastaseks perioodiks.

Eestis on täna rahvastikuregistri andmetel kokku 65+ vanuses eakaid ca 271 000, neist hooldust vajab hinnanguliselt viiendik ehk 54 200 inimest. Põhiraskus eakate hoolekandes on pandud kohalikele omavalitsustele, kes on kulutanud sellele viimastel aastatel ligi 40 miljonit eurot aastas. Lõviosa sellest on läinud eakate hooldamisele hoolekandeesutustes. Seltsiliste tegevus aitaks kaasa hooldust vajavate inimeste arvu vähendamisele – ennetusetegevustesse panustavad seltsilised aitavad perspektiivis vähendada omavalitsuste hoolduskoormust.

Selleks, et seltsiliste liikumine saaks ka edaspidi toetada tööd eakatega kohaliku omavalitsuse tasandil, oleme välja arvutanud võimaliku rahastamise baasmudeli, mis võtab aluseks omavalitsuste eakate osakaalu, aga arvestab ka seniseid kulukohti tegevuste elluviimisel, sh vabatahtlike sõidukulud.

Teenusedisaini materjaliga saab lähemalt tutvuda Lisas 10 toodud analüüsis.

4.3 Koolitajate koolitus

Vabatahtlike seltsiliste tagasiside tõi selgelt välja seltsiliste baaskoolituse olulisuse ja vajalikkuse. Seetõttu oli vaja hakata looma koolitajate meeskonda, kes antud teemat tunneks ja oleks valmis läbi viima õppijakeskseid koolitusi seltsilistele, kogukondadele ja hoolekandeesutustele.

Projekti teisel poolel, perioodil august-oktoober 2023, viidi läbi seltsiliste koolitajate koolitusprogramm, mis koosnes kolmest moodulist. Esimese mooduli viis läbi täiskasvanute

koolitaja Viive Einfeldt. Mooduli keskseks teemaks oli õppijakeskse koolituse läbiviimine ja 4C mudeli tutvustamine. Teise koolitusmooduli viisid läbi Tiina Tambaum ja Eha Paas, see moodul keskendus vabatahtliku tegevusele, sh eetikale, ning eakasõbraliku ühiskonna kujundamisele. Ühisloomes valmis mooduli käigus täiendatud seltsiliste koolitusprogramm (vt Lisa 9). Kolmandal koolitusmoodulil käsitleti Viive Einfeldti juhendamisel koolituste tulemuste hindamist ning iga õppija viis eksamitööna läbi minikoolituse ühel koolitusprogrammis toodud teemal. Kokku läbis koolituse seitse koolitajat, kes on tulevikus valmis seltsilistele ja sotsiaalpartneritele koolitusi läbi viima.

5. Järeldused ja ettepanekud

1. **Vabatahtlikud seltsilised on hoolekandes vajalikud. Seltsilised aitavad kaasa abivajajate elukvaliteedi tõstmisele, sealhulgas sotsiaalse tervise hoidmisele ning laiemalt ennetustööle hoolekandes.**

Järeldust toetavad raporti peatükis punkt 3.2.3 välja toodud klientide tagasiside küsitluse analüüsi tulemused. Vastanutest 85% leidis, et vabatahtlikud seltsilised aitasid parandada nende enesetunnet ja rahulolu eluga, seda nii kodus elavate kui hoolekandeesutuste klientide seas. Lisaks on vähemalt **230 inimest** seltsilise tegevuse abil saanud jätkata kodustes tingimustes elamist. Elukvaliteedi tõus avaldub väikeste tegevuste tulemusel pikema aja peale. Nii kohalike omavalitsuste kui ka hoolekandeesutuste tagasiside toob välja seltsiliste tegevuse tähtsuse, omavalitsuste poolelt nähakse seltsiliste rolli eelkõige ennetustöös. Hoolekandeesutustes loovad seltsilised lisaväärtust nii lisategevuste lisandumisega hoolekandeesutuse elanikele kui ka üldisemalt hoolekandeesutusele.

Vabatahtliku seltsilise roll aitab olla ühiskonnas aktiivne ja vajalik ning loob võimalused eakate teadlikumaks sidustamiseks ühiskonnas. Raporti punktis 3.6 on kirjeldatud vabatahtliku tegevuse mõju seltsilise elule. Fookusgrupi intervjuudest toodi välja vabatahtlike jaoks olulisena saamise ja andmise rõõm, heategevus ja panustamine ning eduelamus abivajaja edasiminekutest, mh oli mõni abivajaja tegelikult aktiivsem pool ning viis seltsilise erinevatele (kogukondlikele ja meelelahutus)üritustele.

Kliendipäeviku ja tagasiside küsitluse analüüs toob analoogselt pilootprojektiga välja, et **seltsiliste tegevus võimaldab vajadusel täiendada kohaliku omavalitsuse teenuse** (nt koduteenus, transporditeenus, isikliku abistaja teenus) raames osutatavat abi või tulla lähedasele ajutiselt appi, kui inimese abivajadus ootamatult teatud elumuutuste korral kasvab. Vabatahtlike poolt on märkamine ning sellest tulenevalt sekkumine ja abi abivajajale kiiremini kättesaadav, kuna vabatahtlikul on rohkem võimalusi märgata inimese abivajadust ning anda sellest teada sotsiaaltöötajale, kergendades sellega omavalitsuse koormust ennetustöö tegemisel. Selline vabatahtlike abi ja avahooldusteenuste kombineerimine võimaldab ennetada või edasi lükata inimeste sattumist ööpäevaringsele hooldusele (**abivajajate enda hinnangul**), mis on oluliselt kallim nii teenust kasutava inimese kui kohaliku omavalitsuse/riigi jaoks. Samas on väga oluline mõista, et vabatahtlikul abil on omad piirid nii oskuste, aja kui vastutuse osas ja kestliku muutuse saavutamiseks nii abivajaja kui ka hoolekandeteenuse osas on vajalik järjepidev ja toimiv koostöö vabatahtlike seltsiliste ning omavalitsuse sotsiaaltöötajate vahel. Hankes oli osapoolte vahel suhtlemisel vahelülilis piirkonna koordinaator, kelle olemasolu oli vajalik nii omavalitsuste kui ka seltsiliste vaatest. Piirkondliku koordinaatori rolli saab täita ka mõni piirkonna eakatega tegelev ühendus või kogukond. Samuti on omavalitsustel võimalik palgata endale inimene, kes vabatahtlike kaasamisega tegeleb. Väiksemate omavalitsuste puhul on seda mõistlik teha koostöös naaberomavalitsustega.

2. Vabatahtlike kaasamine eeldab kaasajatelt paindlikkust ja individuaalset lähenemist.

Vabatahtliku **seltsilise ja abivajaja suhe toob parimad tulemused, kui ootused teineteisele sobivad.** Vabatahtlike ootused ja hinnang oma kogemusele seltsilisena olid kõige positiivsemad juhul, kui vabatahtliku võimalused ja abivajaja vajadused täiendasid teineteist. Sealjuures oli koordinaatori roll ja eeltöö väga oluline, kuna koordinaator teadis seltsiliste võimalusi ning soove ja abivajajate ootusi. Seega koordineeriva inimese või organisatsiooni olemasolu vabatahtlike ja abivajajate kokkuviiimisel kohalikul tasandil on vajalik. Lisaks aitab vastastikkuseid suhteid reguleerida osapoolte vahel sõlmitud hea tahte kokkulepe, mille puhul on oluline ka teadmine, et kokkulepet on võimalik muuta vastavalt vajadustele.

Hoolekandeesutustelt oodatakse vabatahtlike kaasamisel ja rakendamisel suuremat proaktiivsust. Hoolekandeesutuste töötajatel (nt tegevusjuhendajad) on teadmine abivajajatest ning nende vajadustest, hoolekandeesutuste elanike tegevusvõimaluste laiendamiseks ning sotsiaalse suhtlemise aktiveerimiseks on soovitus võtta ühendust vastava piirkonna seltsiliste kaasajaga. Efektivsemaks ning jätkusuutlikumaks vabatahtlike seltsilise mudeli rakendamiseks hoolekandeesutuses saab paindlikkust ja abivajajate ootuste täitumist tõsta koostöös hoolekandeesutuse poolse esindaja, seltsiliste kaasaja ja seltsilisega. **Hoolekandeesutused vajavad ka koolitamist ja nõustamist vabatahtlike asutusepõhise värbamise korraldamisel ning vabatahtlike tegevuse juhendamisel.**

3. Vabatahtlikud seltsilised vajavad tugisüsteemi: ettevalmistust ja toetust tegevuse käigus, tunnustamist ja motivatsioonisüsteemi.

Tugisüsteemi loomise võimekus igal omavalitsusel eraldi puudub ja see ei oleks ka finantsiliselt mõistlik. Täna on koondunud antud valdkonna teadmine suuresti projekti käigus loodud ühingu MTÜ Vabatahtlikud seltsilised juurde, kes on valmis ja ka võimeline Eestis vajalikku tugisüsteemi looma.

Vajalikud tegevused seltsiliste toetamisel on:

Sissejuhatav seltsilise koolitus – ettevalmistus aitab seltsilistel mõista nende rolli ja tegutsemise piire. Tegevuste käigus puutusime tihti kokku sotsiaalpartnerite või lähedaste kartusega, et vabatahtlik kasutab abivajajaid ära. Tegelik kogemus näitab pigem seda, et abivajaja soovid võivad algselt kokkulepitust suuremaks kasvada ja/või abivajaja olukord/tervis halveneda, sellisel juhul on vabatahtlikul oluline teada, kuidas vajadusel piire seada ja kust abi küsida, kui ise enam aidata ei saa.

Omavahelised nõ klubilised tegevused, seminarid, teemade käsitlemine kohapeal – klubilised tegevused ja kooskäimised tugevdavad seltsiliste võrgustikus olevaid suhteid läbi kogemuste jagamise võimaluse ja infovahetuse, **olles seega eriti väärtuslik ruum algajale vabatahtlikule.** Vabatahtlike tagasisidest on esile tulnud ka **vajadus pideva enesetäiendamise järele.** Ka

hoolekandetasutused ootavad, et seltsilised saaks taustateadmisi näiteks surmaga toimetulemisest või tööst dementsete inimestega, samuti eakate juhendamisest jne.

Kuna vabatahtlikud panustavad oma vabast ajast ja palka saamata, on väga oluline pakkuda neile motivatsioonitegevusi, milleks kahtlematult ühised klubilised kohtumised ja väljasõidud on. Samas tuleb motivatsiooniteemaga pidevalt tegeleda. **Selle kõrval on sama oluline vabatahtlike seltsiliste tunnustamine** ja seda nii kohalikul tasandil kui üleriigiliselt. Tunnustust pakuvad nii seltsiliste lugude esitlemine (nä kogemuslugude jagamine) kui ka tunnustatud inimeste endi, omavalitsuse või riigi tasandi juhtide positiivsed sõnavõttud seltsiliste tegevuse osas. Keeruliste probleemide puhul on oluline **supervisiooni tagamine seltsilistele**, näiteks olukordades, kus lähedased või abivajaja hakkavad alusetult seltsilist süüdistama.

4. Laiem vabatahtlike seltsiliste kaasamine hoolekandesse vajab senisest paremat koostööd riigi, omavalitsuste, sotsiaalpartnerite ja kogukondade vahel.

Nii pilootprojekti kui ka mudeli üle-eestilise rakendamise tulemuste põhjal saame kinnitada, et seltsiliste tegevus toimib. Analüüs toob selgelt välja, et seltsiliste tegevuse tulemusena eakate ja erivajadustega inimeste elukvaliteet paraneb ning kõrvalejätetus ühiskonnast väheneb. **Oma sisult sobitub seltsiliste tegevus hoolekandeteenuste juurde inimese sotsiaalse tervise toetaja ja ennetustegevusena.** Parim tulemus seltsiliste tööst avaldus piirkondades, kus oli tugev koostöö piirkonna koordinaatori, seltsiliste, omavalitsuse ja sotsiaalpartnerite vahel.

Mudeli jätkumise kitsakohaks on selle edasine rahastus. Seltsiliste rahastusmudel, mis hankes põhines piirkondade palgalistel koordinaatoritel, on täna omavalitsustele üle jõu käiv. Meie mudeli rakendamisel oli piirkonna koordinaator õigustatud, samas võib kasutada ka teisi lähenemisi, näiteks omavalitsusel või hoolekandetasutusel on seltsiliste kaasamisel partneriks kohalik ühendus või kogukond. Omavalitsus saab ka luua ennetustegevusega tegeleva spetsialisti töökoha, kelle tööülesandeks on muuhulgas seltsiliste kaasamine.

Kogukonnatasandi töö eakate toetamisel võib olla üks alternatiive tänasele piirkonnapõhisele ja palgaliste koordinaatorite mudelile. Samas tuleb mõista, et kogukonnatöö eakate suunal ei teki iseenesest, vaid see eeldab tänaste kogukonna eestvedajate teadlikkuse tõstmist ja koolitusi, samuti kogukonna seltsiliste koolitamist ja väga tugevat koostööd kogukondade ja omavalitsuse vahel. Meeles tuleb pidada sedagi, et ka kogukonnamudeli osas on vajalik kogukondade kokkuvõtmine, kogemuste jagamine, arendustegevused ning kogukondade rahaline toetamine tegevuste elluviimiseks. Linnalistes piirkondades on vajadus toetada suhetele ja usaldusele põhinevate kogukondade kujunemist. Maapiirkondades on omavalitsuste ja kogukondade töös eakate suunal võimalik lähiaastatel kasutada LEADER tegevusgruppide meetmeid Euroopa Sotsiaalfondi vahendite kasutamisel.

Omavalitsuste-põhist finantseerimise mudelit pärsib tänane majanduslik olukord, teisalt kogu senine sotsiaalteenuste osutamise viis. Eelkõige lähtutakse hetkel eakatest kui abivajajatest,

kelle jaoks on midagi vaja ära teha. Vähem on teadlikkust, et [toetades eakate tervena vananemist](#) (sisuliselt eakate omavahelist suhtlemist, panustamisvõimalusi, liikumist ja enesearengu võimalusi) saab hoida inimesi kauem aktiivsetena ja iseseisvatena. Seega väheneks ka vajadus tänaste teenuste järele. Kõik see eeldab pikka vaadet ning oodatavad tulemused tulevad järjepideva panustamise järel alles aastate pärast. Selleks, et seltsilised leiaks oma koha omavalitsuste tegevustes ja finantseeringus, peaks ühiskonnas olema soov kogu tänane sotsiaalteenuste pakkumine läbi mõelda ja seltsiliste tegevus integreerida sotsiaalsüsteemi kui terviku osaks. Täna tegeleb sotsiaalsüsteem probleemide lahendamisega, mitte niivõrd ennetusega. Suurem panus ennetustööle võimaldaks pikemas perspektiivis kulutusi teenuste osutamisele. Vastavasisulised arvutused ja põhjendused on toodud Lisas 10.

6. Edasised tegevused

Eesti Külaliikumine Kodukant, mille põhikirjaline eesmärk on eelkõige külaelu edendamine, on otsustanud peale projekti tegevusi seltsiliste teema anda üle projekti käigus loodud ühendusele MTÜ Vabatahtlikud Seltsilised.

MTÜ Vabatahtlikud Seltsilised on kavandanud järgmised jätkutegevused:

1. Olemasoleva seltsiliste võrgustiku hoidmine ja selle arendamine. Tänapäevaks on olemasolevatest seltsilistest andnud nõusoleku jätkata peale projekti lõppu 200 seltsilist. Võrgustiku arendamise aluseks võetakse teenuse arendamise analüüsist välja tulnud ettepanekud ja soovitused (vt Lisa 10).
2. Avalik teavitamine ja ühiskonna teadlikkuse tõstmine vabatahtlike seltsiliste tegevuse olemusest. Kodulehe www.seltsilised.ee ja seltsiliste Facebooki lehe edasine arendustegevus.
3. Uute seltsiliste kaasamine ja ettevalmistus, sh kesksete baaskoolituste ning kovisiooni pakkumine.
4. Seltsiliste programmis käivitatud kogukondade tegevussuuna edasiarendus.
5. Kavandatakse tegevusi hooldekodude toetamisel. Välja on töötatud nii koolitused kui ka vabatahtlike kaasamiseks vajalikud juhendmaterjalid.
6. Kodulehe juurde luuakse pilvepõhine päevik seltsiliste sisulise tegevuse seireks. Seltsilised saavad teha sissekandeid oma tegevustest, anda tagasisidet kitsaskohtade osas, mida ühing saab analüüsida ja võimalusel aidata lahendada. Samuti on veebikeskkond üheks platvormiks valdkonna arendamisel, sh edulugude esitlemisel ja laiemal avalikkusele suunatud teavitustööl.

- Lisa 1. Vabatahtlike seltsiliste sissejuhatav koolituskava
- Lisa 2. Kogukonna teejuhis töös eakatega
- Lisa 3. Omavalitsuste rahuloluküsitluse kokkuvõte
- Lisa 4. Hoolekandetasutuste rahuloluküsitluse kokkuvõte
- Lisa 5. Abivajaja vaheküsitlus
- Lisa 6. Abivajaja lõpuküsitlus
- Lisa 7. Vabatahtlike fookusgrupi poolstruktureeritud küsitlus
- Lisa 8. Vabatahtlike lõpuküsitlus
- Lisa 9. Seltsiliste koolitusprogramm edasiste koolituste pakkumiseks
- Lisa 10. Seltsiliste tegevuse jätkusuutlikkuse teenusedisaini analüüs